

VII

בעית הפליטים והנידחים היהודים והספר-הלבן הבריטי
משנת 1939

נד

לקראת הועידה הבין-ממשלתית המיוחדת לעזרת הפליטים מגרמניה הנאצית, שנתכנסה בעיר אַוויאן שבצרפת בחודש יולי 1938, בתקופה שבעית הנידחים היהודים עוררה בעולם ענין מיוחד, ניסחה הסוכנות היהודית לארץ-ישראל תזכיר מפורט ומבוסס על כל האפשרויות הניתנות על-ידי הבית הלאומי היהודי לפתרון בעית הפליטים והנידחים היהודים:

1. הכרזת בלפור והמאנדאט של חבר-הלאומים הכירו בזכותו של עם ישראל להקים מחדש את ביתו בארץ-ישראל. באותה שעה הודגש, כי „אין לעשות כל דבר העלול לפגוע... בזכויותיהם ובמעמדם המשפטי של היהודים בארצות אחרות“. באופן זה ניתנה הסכמה בינלאומית להשקפות הציונים, כי מטרת הציונות אינה סותרת בשום פנים את שיוון מעמדם של היהודים בארצות מושבם מבחינת הזכויות והחובות של האזרחים. מעולם לא ראתה הציונות את הגירת-היהודים באונס כמעשה מוצדק של המדינות, הרוצות להפטר מיהודיהן או להפחית את מספר היהודים היושבים בתוכן. ההגירה היא זכותו הפרטית של אזרח, אבל אינה חובה. היא צריכה להיות חפשית ולא אנוסה.

2. תולדות היהודים הן תולדות נדודים. בתקופה שבין שנות השמונים של המאה שעברה ובין פרוץ מלחמת-העולם * הגרו כשלושה מיליונים יהודים מארצות מזרח-אירופה לארצות-הברית, קאנאדה, אנגליה, דרום-אפריקה, ארגנטינה וכדומה. מאז המלחמה גדל הצורך בהגירה, ביוחד במדינות החדשות של מזרח-אירופה... בכמה ארצות, כגון פולין, רומניה, הונגריה, מבקשים הלאומיים ה„מתונים“ להיפטר מן היהודים מבחינה כלכלית על ידי מעשים שב„שלום“, ואילו הקיצוניים אומרים להשתמש במעשי אלימות, כדי להגיע לאותה תכלית בדרך קצרה יותר. שניהם רוצים בהגירת יהודים מאונס.

3. בגרמניה היו היהודים גם בשנת 1933 פחות מאחוז אחד למאה מכל התושבים, ומעולם לא היתה שם שאלה חמורה של מצוקה כלכלית ותחרות כמו במזרח-אירופה. אבל שיטתה של ממשלת גרמניה מאז 1933 הביאה את היהודים עד דלות ושללה מהם כל זכויות אנושיות וכלכליות. היחס ליהודים בגרמניה ועוד יותר באוסטריה, הוא הפרק החמור והאכזרי ביותר בטרגדיה היהודית במזרח ובמרכז של אירופה.

4. מאות אלפים יהודים נכונים לעזוב את אירופה המזרחית והמרכזית, אם רק תמצאנה ארצות, אשר תקבלנה אותם. אבל הגבלות חמורות, שהונהגו אחרי מלחמת-העולם, הפחיתו את הגירת היהודים עד לאחוז קטן אף משיעורה הקודם. כיום מחולק העולם לארצות שהיהודים אינם יכולים להתקיים בתוכן ולארצות שהיהודים אסורים בכניסה לתוכן.

5. עם ישראל בעולם כולו מקוה, כי נציגי הממשלות שנתכנסו באוויאן לפי הזמנתו האדיבה של נשיא ארצות-הברית, ירימו את קולם במחאה נגד כל הרדיפות של חלק מן האוכלוסים בכל מדינה שהיא, בין מסיבת הגזע ובין מסיבת דת או פוליטיקה, רדיפות שלבשו צורה רעה ביותר בגרמניה ובאוסטריה, וכן מקוים אנו, כי המדינות שיכולות להוסיף ולקבל מהגרים בלי לגרום נזק לאזרחיהם ינקטו בשיטת-קליטה אמיצה יותר. בזאת יסייעו לאלתר למספר רב של קרבנות הרדיפות, וגם יביאו ברכה לארצות שבהן יתישבו המהגרים.

6. במצוקת היהודים אחרי מלחמת-העולם היתה ארץ-ישראל נחמתם ותקותם היחידה. הכרזת בלפור והמנדט פתחו את הדרך להגשמת תקוותם הנושנה של היהודים. בין 1918 ובין 1937 גדל הישוב היהודי בארץ-ישראל מ-60.000 נפש עד 416.000 נפש, ומ-10 אחוז של כל האוכלוסים עד ליותר משלושים אחוז.

7. המבנה הכלכלי של הישוב היהודי בארץ שונה בהרבה מכפי שהוא בארצות אחרות. הציונות שואפת לנורמליזציה בחיי הכלכלה של היהודים, לכך דרוש יסוד חקלאי מוצק של המשק היהודי בארץ-ישראל. העבודה קשה ואטית. מכשולים עומדים בדרך רכישת הקרקע הנדרש ובדרך הכשרתו לחקלאות מודרנית, וכן בדרך הפיכת האומה העירונית במשך מאות שנים לישוב של איכרים מצליחים. אולם הפעולה התקדמה בלי-הרף... סכומי הכסף הגדולים שהיהודים שילמו לערבים תמורת הקרקע אפשרו לערבים לעבור מחקלאות פרימיטיבית למשק אינטנסיבי.

8. התעשייה והמלאכה של היהודים בארץ-ישראל התפתחו מאוד... (להלן באים מיספרים על ההתפתחות משנת 1922 עד 1937).

9. בניית בתי דירה, בתי-חרושת, סדנאות, סלילת כבישים, גשירת גשרים וכדומה היא הפעולה החשובה ביותר בהתפתחות הכלכלית של הארץ (להלן, וכן בסעיף 10, באים מיספרים)...

11. ממספר 135.000 יהודים שיצאו מגרמניה משנת 1933 עלו 48 אלפים

לארץ-ישראל ו-48 אלפים יצאו למדינות אחרות מעבר לים. 25 אלף שבו לארצות מגוריהם הקודמות, ו-20 אלף הורשו להיכנס לארצות אירופה, רבים מהם בלי רשיון לישיבת קבע או לקבלת עבודה.

מעולי גרמניה בארץ-ישראל היו 70 אחוז למאה בגיל שלמטה מ-40 שנה ו-30 אחוז בגיל שלמטה מעשרים שנה. ארבעים אחוז של עולי גרמניה בארץ-ישראל נמנים עם סוג בעלי ההון. זאת אומרת הם חברים למשפחות בעלי רכוש של 1000 לא"י לפחות. העברת ההון הזה כבר בוצעה ברובה על-ידי ההסכם בין ממשלת גרמניה וחברת "העברה" שנוסדה לשם זה.

העליה של מחוסרי הון מגרמניה נקלטה ברובה בחקלאות ובתעשייה בעזרת הקרנות הציוניות או קרנות-העזרה המיוחדת שנאספו באנגליה, באמריקה ובארצות אחרות. בסך-הכל הוצאו בחמש השנים לערך מיליון לא"י להתישבות של אותם מעולי גרמניה בארץ-ישראל, שאין להם אמצעים משלהם.

המומחיות וכשר הארגון של גולי גרמניה הם נכס חשוב בהתפתחות הארץ. כ-14 אלף התישבו על הקרקע. רופאים ועורכי-דין מגרמניה שעובדים כמגדלי עופות, כפועלי תעשייה, כנהגי אבטובוסים או מכוניות משא הם חזיון רגיל בארץ. נוסף לזה מצא מספר גדול של אנשי-מדע ובעלי אומניות חפשיות מבין עולי גרמניה הזדמנות להמשיך את פעולתם במקצועם במוסדות בארץ, כגון באוניברסיטה העברית בירושלים, בטכניון בחיפה, במכון על שם דניאל זיו ברחובות, בבית-החולים "הדסה", בבתי-החולים של קופת-חולים של הסתדרות העובדים או כרופאים פרטיים, מהנדסים, עורכי-דין ועוד.

סוג מיוחד בעלית יהודי גרמניה היא עלית הנוער, הכוללת בחורים ובחורות בין גיל 14 וגיל 17, המובאים כעולים לארץ בלי הוריהם והם מתכשרים בחקלאות או במלאכה בקבוצות החקלאיות או במוסדות יהודיים שונים. ממספר 2200 בני הנוער, שהובאו לארץ-ישראל עד ל-1 באפריל 1938, כבר סיימו יותר מ-900 את חוג הכשרתם ושלושה רבעים מהם פנו לחקלאות.

12. הועדה המלכותית לארץ-ישראל בשנת 1936 (דו"ח, עמ' 129) כותבת על השפעת העליה היהודית ומפעל בנינה על התפתחות הארץ ועל האוכלוסיה הערבית: „א. האימפורט הגדול של הון יהודי לארץ-ישראל פעל פעולה מפרה בחיי הכלכלה של כל הארץ.

ב. התפשטות התעשייה וגידול מטעי ההדר של הערבים נסתייעו על-ידי ההון היהודי.

ג. הדוגמה היהודית עשתה הרבה לשיפור החקלאות הערבית, ביחוד במקצוע גידול פרי-הדר.

ד. על-ידי מפעל הפיתוח והייממה של היהודים רבתה העסקת פועלים ערבים בשטחי הערים, ביחוד בערי הנמל.

ה. הטיוב והפעולה נגד הקדחת במושבות היהודיות היו לברכה לכל הערבים

בסביבה.

ו. המוסדות שנוסדו בכספי היהודים בכוונת-תחילה לשם הבית הלאומי הביאו תועלת גם לאוכלוסים ערבים...

ז. פעולת הברכה של העליה היהודית באוכלוסיה הערבית מודגמת על-ידי העובדה, שריבוי האוכלוסים הערבים ניכר ביותר בשטחי הערבים המפותחים על-ידי היהודים. השוואה בין מספרי מפקדים משנות 1928 ו-1932 מראה, כי לפני שש שנים היה ריבוי האוכלוסים בחיפה 86 אחוזים, ביפו 62 ובירושלים 37, בעוד שבערים ערביות טהורות, כגון שכס וחברון היה הריבוי רק שבעה למאה, ובעזה היה גם פחות משני אחוזים".

13. הגאות הכלכלית הניכרת בתקופת 1932—1935 הוכחה מכה ראשונה על-ידי מלחמת חבש. השביתה הערבית משנת 1936 ותקופת המהומות הנמשכת בשינויים עד היום השפיעה על פיתוחה הכלכלי של הארץ. המצב הוכבד ביותר על-ידי אי-הבטחון, הנמשך עד היום בענין העתיד המדיני של ארץ-ישראל. גורמים אלה הביאו לידי הפחתת העליה, אבל ההפחתה ממספר 62 אלף עולים בשנת 1935 למספר 30 אלף בשנת 1936 ו-10,500 בשנת 1937 נגרמה בעיקר על-ידי ההגבלות הקשות מצד הממשלה המנדטורית עד להכרעת הפוליטיקה הגדולה ועל-ידי ההגבלות הקשות של ארצות-היציאה. היהודים היוצאים מגרמניה ומאוסטריה עומדים בפני קשיים גדולים במימוש רכושם, אף בחלק קטן ממנו.

14. למרות המכשולים הללו נמשך מעשה הבנין של הבית הלאומי בלי הפסקה. בשנתיים האחרונות הוקמו עשרות ישובים חקלאיים חדשים, אחדים מהם במקומות שהיו שוממים במשך מאות שנים. באותה תקופה גרם שיתוק נמל יפו על-ידי השביתה הערבית ליצירת הנמל היהודי בתל-אביב, נתרבה מספר הפועלים היהודים בנמל חיפה וכן בעבודת סלילת כבישים ועבודות ציבוריות אחרות. אלפי צעירים יהודים נכנסו למערכת הנוטרים, המסייעים למשטרה ומשתתפים בהגנת חיי היהודים ורכושם.

15. סיכויי ההתפתחות החקלאית בארץ-ישראל נשתפרו בהרבה בשנים האחרונות. בכמה שטחים שנחשבו קודם-לכן כמחוסרי מים נמצאו מקווי-מים מתחת לאדמה... אקר של אדמת-שלחין מייצר לערך פי חמשה מאקר של אדמה מחוסרת השקאה. וחמשה אקרים של אדמת שלחין יש בהם כדי משק מספיק לאיכר יהודי. אם נפתח איפוא 375 אלף אקרים של אדמת שלחין, ובינתיים ייווצרו שווקים לתוצרתם, יוכלו לחיות עליהם לפחות 60,000 משפחות חקלאיות...

בשעה זו חיים במישורים מן החקלאות רק 14 אחוז של כל האוכלוסיה היהודית בארץ. ויתר 86 אחוז מוציאים את מחייתם מתעשייה, ממלאכה, ממסחר או מאומנויות חפשיות. אפילו נחשוב על כל משפחה חקלאית לא 5 אלא 3

משפחות שאינן חקלאיות, הרי זאת אומרת שנוסף על 60.000 המשפחות החקלאיות הנ"ל אפשר להכניס לארץ עוד 180.000 משפחות וביחד אוכלוסיה נוספת של מיליון ו-200.000 יהודים.

16. האפשרויות של התישבות נוספת יכולות להתרבות עליידי התפשטות מעשה הפיתוח לשטח הגדול בדרום, לנגב. כן אפשר להגדיל אותו, אם עבר-הירדן, שהתפתחותו הכלכלית תלויה לגמרי בהון חדש ובגידול האוכלוסין, ייכנס לתוך חוג ארץ-ישראל, עליידי הסכם להתרחבות ההתישבות היהודית לעבר-הירדן מורחה לפי הקיום המותווים ע"י הועדה המלכותית.

17. קצב העליה בשנים הקרובות תלוי בהחזרת התנאים הנורמליים לזרימת הון והשקעתו. אולם תנאי אחד עיקרי לכניסה גדולה לארץ-ישראל או לארץ אחרת הוא שהמהגרים לא יימנעו מלקחת את רכושם עמם. המנהג הנהוג בגרמניה עושה עוול רב לרוצים להגר, וחץ מזה איננו הוגן לגבי ארצות הכניסה. כדי שייקלטו הרבה עולים בארץ זקוק הפיתוח הכלכלי לזרימה ממושכת של הון חדש. משנת 1933 עד שנת 1936 קלטה ארץ-ישראל עליה שנתיים מ-30.000 עד 62.000 נפש. אין לראות שום נימוק למה לא תימשך עליה כזאת או גדולה מזו במשך השנים הבאות.

18. ארץ-ישראל תופסת עמדה מיוחדת במינה בין ארצות הכניסה היהודית. זו היא הארץ היחידה שהיהודי בא אליה מתוך אישור בינלאומי, "בזכות ולא בחסד". זוהי הארץ היחידה, שבה אין העולה היהודי מוצא כלכלה מפותחת שעליו להסתגל אליה, אלא שהוא יוצר בה בנין כלכלי יהודי חדש, המקיף את כל מקצועות החיים הלאומיים. בנין הבית הלאומי היהודי בארץ-ישראל מגשים אידיאל עתיק יומין, ויש בזה בלבד כדי לעורר את הכוחות הדרושים לפעולה שכבר נעשית בארץ-ישראל.

19. הסוכנות היהודית לארץ-ישראל מקווה בריצנות, שועידה זו תמצא דרכים ואמצעים להקל את גורלם של היהודים הסובלים באירופה המרכזית והמזרחית, ותיצור סיכויים ברוכים לכניסתם של יהודים לארצות שונות; וכן תשים לב במיוחד לאפשרויות הגדולות הניתנות עליידי ארץ-ישראל לפתרון שאלת היהודים. לונדון, 1 ביולי 1938

ד"ר ח. ווייצמן

בה

ביום 6 ביולי 1938 נפתחה באוויאן הועידה הבין-לאומית היוצאת-מן-הכלל למען הפליטים, בהשתתפות נציגים של יותר משלושים ממשלות, שנתאספה עליידי יומתו האישית של נשיא ארצות-הברית, רוזוואלט. את נאום-הפתחה נשא נציגו האיש של הנשיא רוזוואלט, טיילור, אשר בסקירתו המקיפה לא הזכיר אף במלה אחת את הבעיה המיוחדת של הפליטים והנידחים היהודים:

בשעה זו שבה מתכנסת הועידה יש, בפועל או בכוח, כששה מיליונים אנשים

נטולי ארץ. מספרם הולך וגדל מיום ליום, וזה בזמן של חוסר-עבודה חמור בכמה ארצות, עת אשר יסודות הקיום והמחיה מצטמצמים, בעוד שאוכלוסית העולם הולכת ומתרבה. אנשים ונשים מכל גזע, דת ומעמד כלכלי, מכל המקצועות וענפי העבודה נעקרים מבתיהם ומארצותיהם, שישבו בהם שנים רבות, ועכשיו הם נהדפים משם ללא כל מחשבה או דאגה, מה יהי באחריתם או לאן יפנו. יש עכשיו תנועת-הגירה גדולה מאונס, והגיעה השעה שהממשלות — אני מתכוון ביחוד לאותן הממשלות, שבעית הפליטים הפוליטיים הוטלה עליהן עקב שיטותיהן המדיניות של ממשלות אחרות — תפעלנה מיד ובאופן אפקטיבי על יסוד תכנית לזמן ארוך ובקנה-מידה מקיף.

מתוך תשומת-לב למצוקה זו הדורשת פתרון דחוף נתעורר הנשיא רוזוואלט לקרוא לוועידה זו באוויאן. תשובתן של יותר משלושים ממשלות, שהוזמנו להשתתף בוועידה זו, היתה נדיבת-לב ומעודדת; ואדיבותה של ממשלת צרפת, שנהגה בוועידה במידה רבה של הכנסת-אורחים ודאגה לסידורים הטכניים לקבלת פנינו, ראויה להערכה ולתודה רבה ונאמנה.

בראש וראשונה עלינו להבין, כי אנו עומדים לפני צורת נדידה הכרוכה בקשיים מיוחדים... צורה חדשה של הגירה מאונס, שהומרצה באופן מלאכותי על-ידי פעולות ממשלתיות בארצות ידועות, הכופות את ארצות העולם לקבל המונים גדולים של מהגרים מאונס, שצריך לקלוט אותם במסיבות בלתי-תקינות, מתוך התעלמות מן התנאים הכלכליים של ימי מצוקה.

עלינו להודות בגילוי-לב, כי בעיה זו של הפליטים הפוליטיים היא בעיה עצומה ומורכבת כל-כך, שכפי הנראה לא נוכל בפגישת-פתיחה בין-ממשלתית זו לפעול יותר מאשר להניע את המנגנון הדרוש ולהתאימו אל המנגנון הקיים, שיסייעו ברבות הימים בגדר האפשר לשיפור מצבם של אותם בני-האדם האומללים, שבגורלם אנו דנים עכשיו. למשל, מטרתנו הסופית צריכה להיות הקמת הסתדרות אשר תספל בכל הפליטים, בכל מקום שיחס בלתי-סובלני מצד הממשלה יגרום להת-הוותה של בעיית פליטים; אך במקרה זה עלינו לרכז את תשומת-לבנו בבעיה הדחופה ביותר של הפליטים הפוליטיים מגרמניה (לרבות אוסטריה). לפיכך ציינה ממשלתי בהזמנתה ביחוד את בעית הפליטים הגרמנים (והאוסטרים) והיא מציעה, כי למטרת עבודתה של ועידה בין-ממשלתית ראשונה זו, ומתוך רצון שלא לקבוע תקדים לוועידות העתידות לבוא — ייכללו בתחומי הוועידה הזאת הפליטים מסוגים אלה: (א) אנשים שעדיין לא יצאו מגרמניה (ואוסטריה) והם רוצים להגר משם, מפני היחס שמתייחסים אליהם שם בגלל השקפותיהם הפוליטיות, אמונותיהם הדתיות או מוצאם הגזעי; (ב) אנשים כמוגדר ב"א שכבר יצאו מגרמניה והם מבקשים להם מקום-מקלט.

בודאי יעירו צירים אחדים כי כבר קימת ועדה למהגרים פוליטיים מגרמניה,

ועדה הנתונה לפיקוחו הכללי של חברה-לאומים, וכי מועצת חברה-לאומים קיבלה ב-14 במאי 1938 החלטה הממליצה לארגן מחדש את הוועדה הזאת וכן את משרד נאנסן, שמנהלו הנכבד הוא ציר של נורווגיה. הממשלה האמריקנית סבורה בהחלט, כי ההסתדרות הבין-ממשלתית שמציעים לייסד, הוועדה מטעם חברה-לאומים וכן משרד-נאנסן צריכים להשלים זה את זה ולעבוד מתוך שיתוף-פעולה לשם מציאת פתרון לבעיית הפליטים הפוליטיים — ענין שבו תלוי גורלם של בני-אדם אומללים רבים כל-כך. כעדות לכוונותיה של ממשלתי בנידון זה הייתי רוצה להציע, לפני שנמשיך בדיון, כי ניל מאלקולם, הנציב מטעם חברה-לאומים לעניני הפליטים מגרמניה, יוזמן על-ידי הוועד הבין-ממשלתי להשתתף בדיוניו. לשמחתנו נמצא אתנו — כאשר ציינתי בראשית דברי — השופט מיכאל האנסון, המנהל את משרד-נאנסן; הוא משתתף בוועדה באורח רשמי, ומובטחני כי נוכל להעזר בידיעותיו העמוקות ובנסיגונו המקיף.

אין בדעתי לדבר באריכות על הצדדים הטכניים של הבעיה, שנצטרך לדון בהם, רק יורשה לי להעיר, כי מן הראוי שנחליף בינינו — בתורת אינפורמציה סודית שתימסר לוועד — ידיעות ופרטים בנוגע למהגרים, שכל אחת מן הממשלות מוכנה לקבל בהתאם לחוקים ולשיטות המקובלים בארצה, וכן פרטים בנוגע לחוקים ולמנהגים ולידיעות בדבר חלקי הטריטוריה של כל מדינה המשתתפת בוועידה, שאפשר לישב בהם את המהגרים. כן נצטרך להקדיש תשומת-לב רבה לשאלת מתן תעודות-זהות למהגרים פוליטיים, שנאלצו לעזוב את ארצות-מגוריהם במסיבות השוללות מהם את האפשרות להראות את התעודות המקובלות. נצטרך לעיין גם בחקירות השונות שנערכו בארצות ידועות לשם סיוע להגירה מתוכן ולמימון התישבותם של הפליטים הפוליטיים. בנידון זה יכול אני להעיר, כי הנשיא רוזוואלט הקים בארצות-הברית ועד מייעץ בשאלת הפליטים הפוליטיים; היז"ר של ועד זה, מר ג'יימס ג' מקדונאלד, משתתף בישיבתנו זאת, ומובטחני, כי הוא מוכן להמציא לכם ידיעות מפורטות על ההסתדרות שהוא עומד בראשה.

בודאי שמתם לב לכך, כי בהזמנה לוועידה זו שנשלחה על-ידי ממשלתי צויין בפירוש, שכל פעולה המוצעת כאן צריכה להיעשות בתוך מסגרת החוקים והמנהגים המקובלים במדינות המשתתפות בוועידה. הממשלה האמריקנית מתגאה בליבראליות של חוקיה ומנהגיה, הן לגבי מספר המהגרים שארצות-הברית מקבלות שנה-שנה לשם התמזגות עם האוכלוסיה, והן בנוגע ליחסה כלפי המהגרים החדשים האלה. ויכול אני להודיעכם, כי הממשלה האמריקנית עשתה צעדים לשם איחוד מכסות המהגרים הגרמנית והאוסטרית לשעבר, ועכשיו יכולים 27,370 מהגרים גרמנים להיכנס לארצות-הברית במשך שנה אחת. זוהי מכסת-ההגירה הגרמנית השנתית לארצות-הברית.

מראשית הפעולה הנוכחית לטובת הפליטים הפוליטיים עמדה הממשלה

האמריקנית על נקודת ההשקפה, כי ועידת אַוּיאַן צריכה לשמש בראש-וראשונה התחלה לשיתוף-פעולה בין הממשלות המוכנות לקבל מהגרים ולסייע לפליטים הפוליטיים, וכי בעתיד יהיה צורך להמשיך בפעולה זו בצורה קבועה יותר. הממשלה האמריקנית סבורה, כי שיתוף-פעולה קבוע זה אפשר לקיימו באופן אפקטיבי ביותר עלידי עריכת ועידות קבועות של נציגיהן הדיפלומטיים של הממשלות — או של נציגים אחרים, שכל ממשלה המשתתפת בוועידה זו תרצה למנות, — ועידות שתכנסנה באחת מערי-הבירה האירופיות; ואני תקוה, כי ממשלת צרפת תסכים לכך, שהוועידות הללו תיערכנה בפאריס. ואולי רצוי להקים מזכירות, שתסייע לוועד הבין-ממשלתי בצורה מתמדת בשטח האדמיניסטרטיבי של פעולתו, והממשלות המשתתפות בפעולה תשתתפנה בהוצאות המזכירות הזאת, בהתאם לתכנית המוצעת בישיבת-פתיחה זו.

לבסוף אין כל צורך להטעים, כי הפלייה לרעה, לחץ על מיעוטים לאומיים והתעלמות מזכויות האדם היסודיות מתנגדים לאותם עקרונות, שאנו רואים אותם בבחינת קניינה המקובלים של התרבות. תכופות שומעים אנו דברים על הנוק הרב הכרוך ב„דומפינג“ של סחורות, המערער את יסודות הכלכלה העולמית. אך ה„דומפינג“ מאונס של המוני אנשים אומללים קשה ומדאיג שבעתיים. עקב „דומפינג“ זה נעשות הבעיות הגזעיות והדתיות בכל חלקי העולם חריפות הרבה יותר... כן מתגברים רגשות אי-האמון הבין-לאומי, החשד והפחד, המהווים מכשול חשוב בדרך השכנת השלום בין כל העמים.

ואין זו עוד בעיה פרטית הנוגעת לארץ זו או אחרת בלבד. זוהי בעיה הדורשת פעולה בין-ממשלתית. אם יניחו לזרמי ההגירה שבהווה להתמיד בתנועתם האנארכית ובלחצם הגובר על המדינות הקולטות מהגרים, ואם תוספנה ממשלות אחרות להטיל בפזיזות חלקים גדולים של אוכלוסייה על עולם שרוי במצוקה ובלתי-מוכן לכך, הרי יש לראות בעתיד רק סבל אנושי קאטאסטרופלי, שסופו לעורר אי-שקט כללי ומתיחות בין-לאומית כללית, שאינם עלולים להביא לידי שלום בן-קיום, משאת-נפשים של כל העמים.”

נו

עם נחשול הפוגרומים, שפרצו בגרמניה הנאצית ביום 10 בנובמבר 1938, בקשר להתנקשותו של הירשל גרינשפאן במוזיך הצירות הגרמנית בפאריס, נתעוררה סערת-מחאה בעולם, שאחד מביטוייה היה הויכוח בבית-הנבחרים הבריטי מיום 20 בנובמבר 1938, אשר יחד עם הבעת המחאה נגד גרמניה עורר גם את הצורך במעשים דחופים להצלתה של יהדות גרמניה:

הויכוח בבית-הנבחרים על בעית הפליטים נפתח בנאומו של הצייר גואל-בייקר ממפלגת-העבודה. הנואם ציטט מאמר שהופיע בעתון גרמני בראשית החודש,

המעיד שמעשי-הזוועה האחרונים בגרמניה הם חלק מתכנית הממשלה הגרמנית לגזול את כל רכושם של היהודים. היחס אל היהודים היא שאלה מוסרית הנוגעת לכל האומות, אולם תוצאת הדבר מחייבת גם פעולה בינלאומית ממשית יותר. אם גרמניה תורשה לשדוד את היהודים ולגרשם מחוץ לגבולותיה — יש סכנה שגם מדינות אחרות, כמו פולין ורומניה, תלכנה בעקבותיה. לפיכך יש הכרח בצעדים דחופים כדי לשים קץ לרדיפות ולגירושים של המוני פליטים נוספים מחוסרי פרוטה. כן יש להגיד ברורות, כי לא תתכן הבנה מלאה בין ממשלת גרמניה והעם הבריטי כל עוד יימשכו מעשי הדיכוי...

כתום הויכוח נתקבלה בבית-הנבחרים הצעתו של הציר נואל-בייקאר, המגנה את רדיפת המיעוטים באירופה, ותובעת פעולה בינלאומית מיד, מתוך שיתוף עם ארצות-הברית, כדי לקבוע מדיניות משותפת לפתרון בעיית הפליטים.

לפי פאקלור, 22 בנובמבר 1938.

בתשובה להצעת סיעת-העבודה הפרלמנטרית, הדורשת מאת הממשלה לתת את חלקה לפתרון בעית היהודים — הדגיש ראש הממשלה, מר נאוויל צ'מברלין, את מיטב רצונה של ממשלת בריטניה לסייע לפתרון הבעיה ולעשות את כל אשר בידה כדי לבוא לעזרת הפליטים היהודים האומללים. הממשלה התקשרה לשם כך עם מושבות ודומיניונים, אלא שמן החובה לומר מראש כי האפשרויות בקיסרות הבריטית לפתרון בעיית המורה זו הן מצומצמות. באנגליה עצמה אין מקום למהגרים חדשים. במשך 5 השנים האחרונות ניתנה רשות-כניסה לאנגליה ל-12 אלף פליטים, בערך. חברות-הצדקה השונות מטפלות במקרים בודדים חדשים, אשר לדומיניונים ולמושבות, הרי ידוע לכל, כי חלק מהם כבר מאוכלס למדי, והשאר תפוס על-ידי הילידים, שמצבם אינו מרשה הכנסת מהגרים רבים. אף-על-פי-כן מעיינת הממשלה באפשרויות מצומצמות של קליטת פליטים יהודים בטאנגאניקה בתנאים מסוימים וכן בקאניה. בנוגע לקאניה נמשך זה כבר משא-ומתן בין השלטון הבריטי המקומי ובין חברה יהודית להתישבות. לפי התכנית עומדים לייסד שם כמה חוות יהודיות. חקלאיות לנסיון. מקום מצומצם לפליטי היהודים ימצא אולי גם בגויאנה הבריטית. על ארץ-ישראל אמר צ'מברלין: „הכל מודים שארץ-ישראל היא מדינה קטנה, שאין ביכלתה בשום אופן להמציא פתרון לבעיית הפליטים היהודים. אולם ארץ-ישראל תרמה ומוסיפה לתרום את חלקה בנידון זה. לכל הפחות 40 אחוז מן העולים היהודים לארץ-ישראל בשנה האחרונה מוצאם מגרמניה.

מר צ'מברלין סיים את נאומו בהבטחה זו: אם כי ארצנו וארצות אחרות רוצות בכל לבן לסייע בטיפול ובסידור המצב החמור הזה — הרי גלוי וידוע לכל שהאפשרויות להתישבות ולסידור מצומצמות מאוד.

לפי סט"א, 21 בנובמבר 1938.

נז

לאחרי שנתבדר בפומבי כל התכניות למצוא במהרה מקלט חדש להמוני הפליטים והנידחים היהודים מגרמניה הנאצית, הכריזה הסוכנות היהודית לארץ-ישראל ביום 28 בנובמבר 1938 על תכנית ברורה להעלות לארץ-ישראל 100 אלף נידחים יהודים, אשר גרמניה הנאצית דחפה אותם להגירה:

... גילוייה הדעת שנמסרו ביום 20 בנובמבר עלידי ראש-הממשלה ועלידי מיניסטר-הפנים, בעת הויכוח שהתנהל בבית-הנבחרים על בעיית הפליטים, שוב הוכיח את מידת אנושיותו הרמה של העם הבריטי. הויכוח שימש מקור נחמה למיליוני יהודים. כל היהודים מכירים טובה לממשלת הוד-מלכותו ולכל הממשלות המשתפות פעולה אתה על הצעדים המעשיים שהציעה.

אך ברור למדי שההצעות הללו לא תמלאנה את הצורך הדחוף של השעה בהיקף רב-מידות ובקצב מהיר של ההגשמה. הרי מיניסטר-הפנים עצמו אמר:

„ההתישבות על מרבית השטח הבלתי-מפותח אינה אפשרית אלא לאחר חישובים זהירים והכנות זהירות, ויש להנתי, שעם כל הרצון הטוב יעבור זמן ידוע, עד שאפשר יהיה ליישב פליטים רבים במושבות ובשטחי החסות האחרים.“

הצלה דחופה דרושה ואפשרית. יש ארץ אחת שיכולה לקלוט מיד מספר רב של יהודים גרמנים, כפי שצינו כמה נואמים בבית-הנבחרים.

ארץ זו היא ארץ-ישראל. 250 מושבות יהודיות והישובים העירוניים היהודיים בארץ, בהדרגתם של הסוכנות היהודית לארץ-ישראל והוועד הלאומי ובעזרתם של יהודי אותן הארצות, שעדיין הם נהנים שם משיווי-זכויות, מוכנים לקבל עליהם את האחריות הכספית ואת עבודת הארגון הדרושה לקליטת מאה אלף יהודים גרמנים, ובתוכם למעשה כל הדור הצעיר של יהדות גרמניה, כלומר את כל אלה הבאים בחשבון בשביל הגירה מגרמניה ואשר יכולים להסתגל לחיים חדשים.

יהיה זה השיעור הראשון של העליה הדרושה. תכניות נרחבות יותר אפשר יהיה להגשים אם ממשלות ידידותיות תגשנה לנו עזרה בצורת מתן מלווה לתכלית זו.

מאה אלף העולים הראשונים יהיו מורכבים:

- א. מפועלים חקלאיים;
 - ב. מצעירים וצעירות מגיל 18 ומעלה שיקבלו הכשרה חקלאית;
 - ג. מצעירים וצעירות בגיל 15 עד 17 שישלימו כאן את חינוכם ואת הכשרתם;
 - ד. מילדים שיחונכו במשפחות יהודיות בארץ;
 - ה. מבעלי-מלאכה מאומנים;
 - ו. מקרוביהם של יהודים גרמנים המתגוררים בארץ מכבר.
- אנו פונים אל מעצמת-המנדט בבקשה שיהודים אלה יורשו להגיע לבית הלאומי היהודי ואנו מבקשים מאת העם הבריטי שיתמוך בבקשתנו זו.

נח

על ההצעה המעשית של הסוכנות היהודית לארץ-
ישראל בדבר עלייתם של 100 אלף יהודי גרמניה באה במהרה,
ביום 14 בדצמבר 1938, תשובה שלילית מאת מיניסטר-
המושובות הבריטי, מלקולם מקדונלד:

כפי שידוע לחברי הבית הזה, הזמינה ממשלת הוד-מלכותו נציגים מבין
הערבים הארץ-ישראליים וכן את נציגייה של הסוכנות היהודית שיבואו ללונדון
לשיחות על המדיניות שתהיה נהוגה בעתיד ארץ-ישראל, ועניי העליה בכלל זה.
מצד חוגים ערביים נתבקשה הממשלה בהדגשה רבה להפסיק את העליה לארץ-
ישראל לחלוטין, עד לגמר השיחות. אך הממשלה לא יכלה למלא דרישות אלה,
מאחר שאי-אפשר לשנות את קצב העליה הנוכחי, בלי לפגוע מלכתחילה באחד
הנושאים העיקריים שיועמדו לדיון בשיחות לונדון: ממשלת הוד-מלכותו משווה
חשיבות רבה לשיחות אלה, ומאותה סיבה אין היא יכולה להסכים להרשות מיד
את כניסתם של מאה אלף יהודים גרמנים נוספים לארץ-ישראל.

אין פירושו של דבר דחייה מוחלטת. העליה תהיה נושא לדיונים בעת
שיחות לונדון שתחלנה, כפי שמקווים, במשך החודש הבא.

הובטח לי, שאם יש צורך דחוף בהוצאתם של ילדים אלה מגרמניה, יהא
אפשר להביאם לפי שעה לארץ הזאת במסגרת התכניות המעובדות למתן עזרה לילדים-
פליטים יהודים, אם ארגוני העזרה לפליטים יוכלו לקבל את האחריות לכלכלתם.
עלי להוסיף, כי לארץ-ישראל מגיעים עתה פליטים צעירים מגרמניה שמספרם
ניכר, על פי הסידורים הקיימים, הן כ"תלויים" באחרים, והן כמתלמדים הבאים
להשתלם במוסדות חינוכיים מופרים, ומרכזי הכשרה חקלאית בכלל זה.

נט

ביום 17 במאי 1939 נתפרסם הספר-הלבן של הממשלה
הבריטית על המדיניות החדשה בארץ-ישראל, המבטלת את
זכות העליה ליהודים אל הבית הלאומי היהודי, וקובעת מכסה
מאכסמאלית זמנית לכניסת פליטים ונידחים יהודים לארץ-
ישראל:

(1) „במשך חמש השנים הבאות תהיה העליה היהודית, אם תרשה זאת
יכולת-הקליטה הכלכלית, בשיעור אשר יביא את הישוב היהודי לכדי שליש, בקירוב,
מכל אוכלוסי הארץ. אם נביא בחשבון את הריבוי הטבעי המשוער של האוכלוסין
הערבים והיהודים ואת מספר העולים היהודים הבלתי-חוקיים שהנם כבר בארץ,
יאפשר דבר זה הכנסת 75 אלף עולים, לערך, בחמש השנים הבאות, החל מאפריל
זה. עולים אלה יוכנסו כדלקמן, בהתחשב עם הקריטריון של יכולת הקליטה הכלכלית:
(א) בכל שנה כחמש השנים הבאות תורשה מיכסה של 10.000 עולים יהודים,

בתנאי כי אם מחסירים מן המכסה באיזו שנה מסוימת, יוסיפו את החסר על המיכסות הבאות בתוך תקופת חמש השנים, אם תרשה זאת יכולת-הקליטה הכלכלית. (ב) מלבד זאת, בתור תרומה לפתרון בעיית הפליטים היהודים יוכנסו 25 אלף פליטים מיד, לכשייוכח הנציב העליון כי הובטחה כלכלה מספקת בשבילם, ובמיוחד יתחשבו עם ילדי הפליטים ועם „תלויים“ בכלכלתם באחרים.

(2) הממשלה תחזיק את המנגנון הקיים לבירור יכולת-הקליטה הכלכלית, וביד הנציב העליון תישאר האחריות הסופית להחלטה בענין תחומיה של יכולת-הקליטה הכלכלית, ובטרם תתקבל החלטה מתקופה לתקופה, תימלך הממשלה בדעתם של נציגים יהודים וערבים.

(3) כעבור תקופת חמש השנים לא תורשה עליה יהודית נוספת, אלא אם מוכנים ערביי פלשתינה (א"י) להשלים עמה.

(4) אחת ההליטה ממשלת הוד-מלכותו לעצור את העליה הבלתי-חוקית, והשלטונות אוזחים באמצעי-מניעה נוספים. מספרם של כל אותם העולים הבלתי-חוקיים היהודיים אשר יצליחו להכנס לארץ, למרות האמצעים הללו, ואשר אי-אפשר יהיה לגרשם, ינוכה מן המכסות השנתיות.

(5) ממשלת הוד-מלכותו משוכנעת, כי לאחר שתתגשם העליה שיש בדעתה להתירה במשך חמש השנים, לא יהא לה צידוק וגם לא תהא עליה התחייבות להקל על הקמת הבית הלאומי היהודי על-ידי עליה נוספת, ללא התחשבות ברצונם של האוכלוסים הערבים“.

ס

ביום 12 ביולי 1939 הופיעה הודעה מאת הממשלה המאנדטורית על הפסקת העליה לארץ-ישראל, בגלל זרם הפליטים והנידחים היהודים שהעפילו לעלות ארצה בדרך אי-לגלית:

„ממשלת ה. מ. דאגה להקלת עליית היהודים לארץ-ישראל במשך חמש השנים הבאות עד הגיע מספרם ל־75,000; ביחוד דאגה הממשלה לסייע להתישבות הפליטים היהודים מאירופה המרכזית, ולכן נעשו סידורים מיוחדים להרשות כניסתם לארץ. אולם במשך החדשים האחרונים היה נסיון מאורגן להכשיל את הסדרת העליה על-ידי תנועת עליה בלתי-חוקית, ומכיון שרוב העולים הבלתי-חוקיים היו יהודים מפולין ורומניה, היה בזה משום סכנה למאמצי הממשלה לעזור לפליטים. ארגון התנועה הזאת עורר בארץ התמרמרות ממושכת. וממשלת ה. מ. החליטה באחת למנוע את הנסיון הזה להכשיל את החוק בארץ. ממיכסות העליה החוקית לעתיד ינכו את מספר כל העולים הבלתי חוקיים שנשארו בארץ. מספר העולים הבלתי-חוקיים הגיע בזמן האחרון לשיעור כזה, שניתנה הסמכות לנציב העליון להודיע, כי מכסת-העליה הבאה (לאמור לששת החדשים מיום 1 לאוקטובר 1939

עד ה־31 למאָרס 1940) לא תפורסם. חידוש מיכסות־העליה מחודש אפריל יהיה תלוי במצב הדברים בעליה הבלתי־חוקית אז".
12 ביולי 1939.

סא ✓

ביום 12 ביולי 1939, לאחר הודעת הממשלה הבריטית על הפסקת העליה נתפרסמה הצהרת־מחאה מאת הסוכנות היהודית לארץ־ישראל:

מיניסטר־המושבות הכריז היום בבית־הנבחרים, שמאוקטובר ואילך תיסגר הארץ לעליה יהודית, בגלל הפליטים היהודים שעלו לארץ בחדשים האחרונים בניגוד לתקנות העליה. המיניסטר הטעים את העובדה, שהפליטים באו מפולין ומרומניה, אם כי ידוע לכל, שרובם עלו מגרמניה, אוסטריה צ'כוסלובאקיה ודאנציג. על "חטא" הפליטים שנמלטו ממחנות־ההסגר לבית הלאומי היהודי נענש עכשיו כל העם היהודי, והעונש הוא לא פחות ולא יותר משלילת זכות המולדת של העם היהודי ושלילת ההצלה היחידה מיהודים הנדונים לכלייה בארצות הגיהנום האנטישמי.

שלוש שנים היתה הארץ מופקרת לטירור של כנופיות ערביות, ויד הממשלה קצרה להשליט חוק ובטחון. עכשיו, לאחר שממשלת־המנדט נכנעה לטירור הערבי והפרה את התחייבויותיה לעם היהודי, מגלה הממשלה תקיפות רבה בהשלטת "חוק" העליה. המשטר השרירותי של החנקת העליה היהודית, שהוקם בארץ על־ידי ממשלת־המנדט מתוך כניעה לטירור הערבי — משולל בעיני העם היהודי כל בסיס מוסרי, ואינו נשען אלא על כוח אלימות בלבד.

העם היהודי לא השלים עם משטר האלימות שהוכרז ב"ספר הלבן" ולא ישלים אתו. זכותו למולדת לא הופקעה על־ידי הפרת אמונים של ממשלת־המנדט. שיבת היהודים לארצם — היא זכותם הטבעית וההיסטורית.

מפירי־החוק הם לא הפליטים היהודים, השבים לארצם, אלא אלה המנסים לגזול מהם את הזכות העליונה שיש לכל בן־אדם: זכות הקיום.
הנהלת הסוכנות היהודית לארץ־ישראל

ירושלים, כ"ה תמוז תרצ"ט

סב

ביום 3 באוקטובר 1939, מקץ חודש למלחמה באירופה, הודיע מיניסטר־המושבות הבריטי במכתב אישי לנשיא הסוכנות היהודית על איסור הכניסה לארץ־ישראל לכל היהודים יוצאי ארצות־האויב באירופה:

ד"ר ווייצמן היקר,

כשביקרת אצלי ב־30 בספטמבר, שוחחתי אתך על עמדתה של ממשלת

בריטניה כלפי בעיות היהודים שהצליחו לצאת מגרמניה או משטחיה הכיבוש הגרמנים ולהגיע לארצות ניטראליות, והם טוענים שיש ברשותם רשיונות-עליה לארץ-ישראל. אולי יהיה רצוני הדבר אם אפשר בכתב את גילוייהדעת על עמדתה של הממשלה. כידוע לך הוחלט מסיבות פוליטיות, שאין ממשלת הוד-מלכותו יכולה לעשות כל דבר שיש בו כדי להקל את צאתם של פליטים מן השטחים הגרמנים, ואתה בעצמך הסכמת להחלטה זו. לראשונה הוחלט שיש לנהוג בעקרון זה גם לגבי אותם הפליטים היהודים שכבר היו בידיהם רשיונות-עליה לארץ-ישראל, אך לא הצליחו עד לאותה שעה לצאת מן השטחים הגרמנים. הועמדה אז לדיון השאלה, כיצד להשתמש בדרכים אחרות ברשיונות-העליה שביריהם. אותה החלטה נתקבלה תוך הנחה, שיציאתם של בעלי רשיונות-עליה מגרמניה פסקה באורה זמני. נראה שהנחה זו לא היתה נכונה. עתה הוחלט לשנות אותו עקרון כללי במיוחד לטובת קבוצת אנשים זו.

בעת מסירת דברי החלטה זו לממשלות הנויטראליות נתבקשו נציגינו להסביר שוויונות לארץ-ישראל לא תנתנה אלא לאחר חקירה קפדנית בדבר צדקת דרישתו של כל מבקש וויזה. לשם מתן עזרה לפקידי הפאספורטים בחקירות אלה, נתבקשה ממשלת ארץ-ישראל לשלוח בכל ההקדם מטעם מחלקת-העליה פקידים מנוסים לאיטליה, הונגריה ורומניה.

אתה העלית על הפרק שאלה בדבר העמדה שינקטו נציגי בריטניה בוועידת אַוויאן, במרשב הבא של הוועידה הבאה באמריקה, ואני הסברתי שאין כאן כל נסיון מצדנו להפריע את הממשלות הנויטראליות מלסייע לתכניות של הוצאת פליטים משטחי האויב, אם יש ברצונן לעשות כן; אולם הוספתי שבנוגע לכל עלית יהודים לארץ-ישראל אחרי סוף מארס 1940 (אם נניח שבאותו זמן עדיין נימצא במצב מלחמה), תהיה מדיניותנו לא למסור כל רשיונות-עליה אלא ליהודים שהתגוררו עוד לפני פרוץ המלחמה בארצות נויטראליות או במדינות הברית.

בכבוד רב

מלקולם מקדונלד

סג

ביום 25 בפברואר 1942 נתפרסמה הודעת הסוכנות היהודית לא"י על טיבוע אניית-הפליטים „סטרומה”:

הנהלת הסוכנות היהודית שמעה מתוך זוועה על טביעת האניה „סטרומה” בימ-השחור, ובה 750 גברים, נשים וילדים יהודים מרומניה. אניה זו עגנה מ־15 בדצמבר באיסטאמבול. הידיעות שנתקבלו משם תיארו את תנאי-חייהם של הפליטים, מבחינת התזונה והתנאים הסאניטריים, כנואשים. הנהלת הסוכנות היהודית בירושלים עשתה את כל המאמצים האפשריים לשכנע את ממשלת ארץ-ישראל שתתן רשות להכניס לארץ את קרבנות הרדיפה והדיכוי האלה. הסוכנות הציעה לתת להם

✓ 1/16 א

רשימות-עליה ולזקוף אותם על חשבון מיכסת העליה, המאפשרת כניסת 3000 יהודים לא"י בעונת מחצית השנה הנוכחית. התנהל מו"מ גם עם משרד-המושבות בלונדון. הויתור היחיד שהושג היה מתן רשות כניסה לילדים שלמטה מ-16.

כנגד דרישתה של הסוכנות היהודית טענו השלטונות:

ראשית, כי פליטים אלה היו תחת השלטון הנאצי, ולכן אפשר שכלולים בתוכם סוכני האויב; שנית, כי יש בארץ-ישראל מחסור באספקת צרכי-מחיה. לגבי הטענה הראשונה, הדגישה הסוכנות, וחזרה והדגישה, כי אפשר להכניס פליטים כאלה למחנה-מעצר, ולשחרר אותם במידה שזהותם תתברר בהחלט, לשביעת רצונה של ממשלת ארץ-ישראל. אשר לטענה השניה הוסבר, כי למעלה משני שלישים מפליטי "סטרומה" הם אנשים המוכנים לעבודה ולמלחמה. עצם הטענה על חוסר אספקה, שהיא נשמעת כלפי מאות אחדות של אנשים באים בימים, הנמלטים על נפשם מעינויים ומוות, מעידה על מידת תבונתם וטוב-לבם של בעלי הטענה.

זו הפעם השניה עומד העולם היהודי מוועזע כולו מצער ומהתמרמרות למראה אסון שהביא כליה על מאות נפשות חפות מפשע מקרב פליטי הגיהנום הנאצי, אשר ביקשו מקלט בביתם הלאומי.

עוד חי זכר הטרגדיה של "פאטריה", שטובעה על-ידי התפוצצות בנמל חיפה, לאחר שממשלת ארץ-ישראל סירבה לפתוח את שערי הארץ לפני נוסעיה, ואיימה לשלחם לארץ-גזירה. אילו נהגו ביהודים המתדפקים על שערי ביתם הלאומי כשם שנוהגים בפליטי-מלחמה בלתי-יהודים המוצאים להם מחסה בארץ-ישראל, כי אז לא היתה היהדות, הדוויה והשותת-דם בלאו-הכי, מתאבלת על עוד אלף קרבנות של עינויים שמתו מות קדושים.

לפי סוכנות "פאלקור", מיום 25 בפברואר 1942.

סד

ב-10 במארס 1942 מסר הלורד קראנבורן מעל במת

בית-הלורדים את ההסבר הרשמי לאסון "סטרומה":

...ואשר לענין "סטרומה" — בתוך המצב החמור הנוכחי בעולם היה זה

מן הנמנע שגם רגשותינו לגבי זוועות לא יקהו במידה ידועה. אינני חושב שמישהו יכול היה לא להזדעזע עד עמקי-נפשו מטביעת האניה הזאת. כל העובדות אינן ידועות עדיין, וקרוב לודאי שלא ינדעו לעולם. אפשר שהאניה עלתה על מוקש כאשר ניסתה להתקרב לחוף. אפשר שהנוסעים האומללים עצמם פוצצוה בכוונה, מתוך יאוש, אם כי אין עדיין כל הוכחה לסברה מוזעזת זאת. אנחנו מצטערים צער רב, שתכנית הממשלה להכניס לארץ-ישראל את הילדים שלמטה מגיל 16 שהיו באניה לא יצאה לפועל. כשלון התכנית הזאת אינו אשמתם של השלטונות

בארץ-ישראל. השלטונות התורכים סרבו לתת את הרשיון לדרת מן האניה. היתה הסכמה מלאה מצד השלטונות בארץ-ישראל לקבל את הילדים האלה, אולם התכנית נכשלה מסיבות שאין אנו אחראים להן. עתה אין אנו יכולים עוד לעשות דבר למען אומללי „סטרומה“, אבל הממשלה חרדה, כמו כל אחד מאתנו, שטראגדיה כזאת לא תקרה עוד בעתיד. אולם אין הממשלה יכולה לנקוט אמצעים העשויים לחתור תחת המדיניות כלפי העליה הבלתי-חוקית לארץ-ישראל. יהיה זה נגד המדיניות שאושרה על-ידי הפארלאמנט, אם יורשה לעולים הבלתי-חוקיים להיכנס לארץ-ישראל, גם אם מספרם אינו עולה על המיכסה שנקבעה למשך השנה. בתוך תחומים אלה הבטחנו, שהממשלה תעשה כל מה שביכלתה כדי למנוע השנותם של מקרים אלה...

לפי סוכנות „רויטר“ מיום 10 במארס 1943.

סה

נוכח הלחץ המתמיד של דעת-הקהל העולמית למעשי .
הצלה בשביל מיליוני היהודים הנמצאים בסכנת כלייה באי-
רופה, הודיע מיניסטר-המושבות הבריטי ביום 3 בפברואר
1943 על רשיון-עליה לארבעת אלפים ילדים יהודים מבולגריה
לארץ-ישראל.

„ממשלת ארץ-ישראל הסכימה להכניס לארץ מבולגריה ארבעת אלפים ילדים יהודים וכן 500 מבוגרים שילווים בדרכם. מאז התנהל המשא-ומתן הדרוש עם בולגריה, באמצעות מעצמת החסות, כדי להשיג רשיון ליציאת האנשים. „הנני שמח להודיע לבית“, — המשיך מיניסטר-המושבות — „כי מו"מ זה הצליח, ומיד נעשו צעדים לארגון ההובלה. אך קרוב לוודאי שהקשיים המעשיים יהיו גדולים. לפני כן נעשו סידורים להכניס, בקירוב, 270 ילדים יהודים מרומניה ומהונגריה, וחלק מהם כבר נמצא בדרך לארץ-ישראל. עתה הוחלט להכניס ילדים נוספים מארצות אלו, עד למספר הכללי 500.

הממשלה הבריטית תהיה נכונה — אם אפשר יהיה להשיג את אמצעי-התחבורה הדרושים — להמשיך ולהכניס לארץ-ישראל ילדים יהודים ואתם קבוצות מבוגרים בשיעור יחסי, בתחומי ההגירה המותרת לתקופת חמש השנים, המסתיימת ב-31 במארס 1944. המספר הבא בחשבון הוא בערך 29 אלף, העומדים עוד לרשות העליה היהודית, לפי הספרי-הלבן.

יידרש מילוי התנאים הרגילים, המחייבים לגבי עליה. הציר ששאל את השאלה (בדבר העליה היהודית) ודאי יבין, כי הקשיים הגדולים מאוד, הכרוכים בסידור ההובלה והשיכון והקיום של קבוצות פליטים גדולות כל-כך בארץ-ישראל, עשויים לצמצם את מספר האנשים שיוכלו ליהנות מפרוצדורה זו.

על טלגרמה זו הוסיפה לשכת העתונות של ממשלת ארץ-ישראל:

אחר הודעתו של מיניסטר-המושבות על הכנסת פליטים יהודים לארץ-ישראל, נשאל המיניסטר בבית-הנבחרים, אם ימשיך בחקירה בענין הגירת פליטים יהודים לשטחי מאנדאט אחרים. אוליבר סטאנלי השיב, כי תשובתו מתייחסת לארץ-ישראל בלבד. במושבות אחרות עלולים להתעורר קשיים גדולים בענין אספקת מזון, מאחר שמושבות אלו כבר תרמו תרומה ניכרת לעזרת פליטים מארצות אחרות. בתשובה לשאלות נוספות אמר המיניסטר, כי לדעתו נעשו סידורים מספיקים עם עיראק בדבר הרשאת הגירת פליטים לארץ-ישראל, כדי להפחית מן המעמסה הכבדה מאוד על אמצעי-התחבורה; דברים אלה יכולים לחול גם על תורכיה. כן הודיע המיניסטר, כי מבחינת היציבות במזרח-התיכון חשוב לקיים את ההגבלה המספרית של העליה לארץ-ישראל, לפי ה"ספר הלבן". ואשר לשאלה, אם, בשם לב לקושי שבהוצאת ילדים במספר רב משטחי האויב, אפשר יהיה להביא מספר רב יותר של מבוגרים לארץ-ישראל ולמקומות אחרים, גם אם מטעמי בטחון יהיה צורך לעצורם, אמר המיניסטר, כי הוצאת ילדים אינה קשה מהוצאת מבוגרים, והסוכנות הודיעה, כי הציבור היהודי בכללו רוצה בהצלת הילדים בראש וראשונה. לשאלת מוריסון השיב המיניסטר: "חשוב מאוד בשביל היציבות במזרח-התיכון שנהיה נאמנים בדייקנות לספר הלבן".

בהודעה רשמית נוספת הוכרז שגם לאלף יתומים יהודים מצרפת של ווישי יינתן רשיון עליה וכניסה בלווית 200 בני נעורים.

10

חליפת-המכתבים בין נשיא הסוכנות היהודית הד"ר ח. ווייצמן ובין הצירות הבריטית בוואשינגטון, בחדשי פברואר-מארס 1943, משמשת דוגמה לחוסר כל רצון להצלה אצל השליטים האחראים:

אל הלורד האליפאנס, ציר ה. מ. בוואשינגטון,

בשורות איומות על השמדתה של יהדות אירופה מוסיפות להגיע אלינו, קיבלנו היום טלגרמה האומרת, שגיטו ווארשה, שהיו בו למעלה מ-300.000 יהודים — "חוסל". אנו חוששים, שגם היהודים שכונסו בשאר הגיטאות עליידי הנאצים, יחוסלו אף הם בזה אחר זה.

לנוכח העובדות האלה הריני פונה אליך בקשר לידיעה, שנתפרסמה ב"ניו-יורק טיימס" בשבת 13 בפברואר, בדבר הצעה להעביר לפי בחירת מדינות-הברית — 70.000 יהודים פליטים מרומניה, שגורשו קודם לטראנסדניסטריה. אין בידינו לבדוק את נכונות הידיעה הזאת שב"ניו-יורק טיימס", אם כי הומצאה לאותו עתון על-ידי סופרו שבלונדון, אדם אחראי.

ההצעה, המיוחסת לממשלה הרומנית, אשר, כפי שמודיעים, נמסרה לנציגי

האומות המאוחדות, מכילה תנאי שהפליטים יועברו לתעודתם באניות רומניות. הממשלה הרומנית רמזה, שההעברה לארץ-ישראל תהא נוחה ביותר, והידיעה מדגישה שאם כי העברת המונים כזאת כרוכה בקשיים, הרי בכל אופן תהא בעית התחבורה חמורה עוד יותר אם כמקום תעודתם ייבחר מקום רחוק יותר מארץ-ישראל.

בהנחיית שהידיעה הזאת נכונה, הריני פונה בזה אליך בדרישה ובבקשה, שממשלת ה. מ. תנקוט מיד פעולה להגשמת ההצעה הזאת של ממשלת רומניה, אם היא בכלל בגדר האפשרי. הרי ברור — ועצובה מדי הבהירות הזאת — שהיטלר מבקש אפילו בשעת מפלתו, ואולי דווקא משום מפלתו, להשמיד את כל יהודי אירופה. יש כל היסוד להנחה, שלא יארכו הימים ועל יהדות רומניה יפול הגורל, שנפל על יהודי פולין וארצות אחרות. ואם נוכל להוציא את 70.000 היהודים האלה, כפי המוצע, הרי זה מעשה הצלה של 70.000 נפש שנידונו למות.

אמנם, לפי מדיניות הכפר הלבן לא יוכל כל המספר הזה להיכנס לארץ-ישראל, אף-על-פי שגם על פי הספר ההוא עדיין יש מקום להכניס עד 30.000 יהודים. אני מבין יפה, שלעת כזאת ייתקל אולי תיקון מדיניות הספר הלבן בקשיים. אולם ממשלת ה. מ. הודיעה באר היטב, שברצונה לעשות ככל יכולתה להצלת קרבנותיו של היטלר מן הגורל הנשקף להם, ואני מבקש, שחישובים, שנראו אולי טובים וראויים בקביעת המדיניות לגבי ארץ-ישראל במאי 1939, לא ייראו עומדים בתקפם בשעה שהרבות הללו חייהם תלויים להם מנגד.

החששות למהומות מצד הערבים, שגברו בגלל מרידתו של ראשיד עאלי אל כילאני בעיראק, פחתו עתה ברובם עם השינוי שחל במצב המלחמה. ואף יינתן, שהתנגדות אפשרית של הערבים תכשיל מעשה אנושי גדול.

ויורשה לי להוסיף עוד דבר בנוגע לקושי אפשרי, שנוכר באותה ידיעה של ה„ניו-יורק טיימס“, — זה החשש, שמא יתערבו גם מרגלים בין הבאים. הוצע, איפוא, שהנוהג שחל לגבי פליטים שהיו מגיעים כל הזמן לארץ-ישראל בלא סרטי-פיקאטיים יחול גם במקרה זה. היינו — שכל הנכנסים על פי תכנית זו לארץ-ישראל יוכנסו למעצר, ולא יוצאו אלא לאחר בדיקה וניפוי, שבו ישתתפו המשטרה הארץ-ישראלית והסוכנות היהודית.

בכל הכבוד

חיים ווייצמן

16.2.1943

הצירות הבריטית, וואשינגטון 4 במארס 1943

ד"ר ווייצמן יקר,

הואיל והלורד האליפאנס אינו בקו הבריאות, הרי אני עונה לך למכתב שכתבת לו ב־16 בפברואר בענין העברתם של 70.000 יהודים מרומניה. ממשרד-החוץ הבריטי שמענו, שממשלת ה. מ. אין לה ראייה להוכיח, שהצעתה

של ממשלת רומניה היתה מכוונת להתקבל ברצינות. ברם, אם יש לקבלה ברצינות, הרי כאן מעשה־סחטנות ברור, אשר אם יצליח, יפתח בפני גרמניה וגרוריה בדרום־מזרח אירופה את הסיכוי האינסופי להיפטר במהיר מסויים מכל אורחיהן הבלתי־רצויים להן, בהטילן אותם למעמסה על מדינות הים. אשר להכנסת פליטים לארץ־ישראל, הלכה ממשלת ה. מ. עד קצה גבולות האפשרות המעשית, בהסדר שעליו הודיעה בבית־הנבחרים ב־3 בפברואר, אשר לפיו יורשו להיכנס ארצה ילדים יהודים בלוויית מספר של מבוגרים. הקשיים בהגשמת תכנית זו גדולים למדי, ושום ארץ לא תסכים ליתן עצמה לסוג הלחץ המקופל באותה הצעה של ממשלת רומניה. ממשלת ה. מ. תוסיף לפעול יד ביד עם ממשלות האומות המאוחדות ותעיין בכובד־ראש בכל אמצעי מעשי להקלת מצב הפליטים, שיהא הולם בהחלט את המאמץ המלחמתי; אולם הסכמה לשיטה של סחטנות ופדיון עבדים־שבויים תגרום נזק רציני לניהול מוצלח של המלחמה. כל תסבוכת הבעייה ההומאניטארית, שנתעוררה על־ידי השליטה הגרמנית על אירופה בהווה — תסבוכת, שבה תופס הצד היהודי מקום ניכר, אבל בשום פנים לא יחידי — לא תותר, לפי השקפת ממשלת ה. מ. אלא על־ידי נצחון של בעלי־הברית, וכל פעולה העשויה להפריע בכך אינה לטובתם הממשית של יהודי אירופה.

לפיכך מאמין מר אידן, כי תבין, שממשלת ה. מ. מוכרחה לעשות דרכה על פי קיום מעשיים, ולהימנע מלהסתכן בכל פעולה המוכתבת לה על־ידי ממשלה אויבת.

שלך בנאמנות

ר. י. קמפבל

10

עם סיום פעולות המלחמה באירופה ועם גילוי מצבם המחריד של שרידי היהודים שנשארו לפליטה מן הטבח הנאצי פנתה הסוכנות היהודית לארץ־ישראל ביום 18 ביוני 1945 בתוכיר לנציב העליון, בו העלתה את הדרישה הדחופה ביותר להקצבת 100 אלף רשיונות־עליה לשרידי הטבח:

הוד מעלתך,

1. יש לי הכבוד לפנות אליך בשם הסוכנות היהודית בענין העליה היהודית במסיבות החדשות שנתהוו על־ידי תבוסת גרמניה ושחרור אירופה מן הדיכוי הנאצי.
2. לפי ידיעות מוסמכות נראה, שמחוץ לברית־המועצות לא שרדו בתים באירופה אלא 1.400.000 יהודים. למעלה מ־6 מיליונים יהודים, בהם לפחות מיליון בברית־המועצות, הושמדו. מסע־שמד בממדים עצומים כאלה אין לו תקדים בהיס־טוריה. לפי ההיקף והוועה מתבלטת הטראגדיה היהודית כמיוחדת במינה, אפילו במעשי האימה של המשטר הנאצי.
3. הטראגדיה היא תוצאה ממצבם המוזר של היהודים כעם חסר בית ומולדת.

גורלו האכזרי רודף אחריו בכל העולם. המצב הפיסי והכלכלי של השרידים, אף על רקע החורבן הכללי של המלחמה באירופה, ירוד ושפל, עד שאין למטה הימנו. עדיראיה למצבם של השרידים היהודים בחלקים שונים של אירופה — בפולין, הונגריה, בולגריה, יוון, — מספרים על מצוקה מחרידה, תמותת ילדים קשה, תנאי שיכון שאין להעלותם על הכתב, תחלואים ורעב, ויאוש אין קץ. עמדותיהם הכלכליות שמלפני המלחמה נהרסו לאין תיקון, בתיהם וקנינים עברו לידי אחרים, המתלכדים עתה יחדיו להגנה על שללם שנרכש שלא כדין. לאחר שמצב היהודים באירופה המזרחית לא היה בטוח עוד מלפני המלחמה, היה גם סיכוי קודר למדי לשוב ל„סטאטוס קוו אנטה“. היום, אחרי השואה הנאצית, אין גם להעלות דבר זה על הדעת.

4. מצבם של אלה ששרדו בחיים החמיר בגלל גששוגה הארסי של האנטי-שמיות ברוב ארצות אירופה. הנאצים החדירו את תורת השנאה לישראל בלב כל העמים שנפלו תחת ידם, ביחוד בלב הדור הצעיר. בכל מקום שהיהודי מגיע ממחבוא או חוזר ממחנות-הריכוז, הריהו מתקבל כתופעה לא רצויה. יש משמעות טראגית בעובדה, שרבים במדינות-המערב, שהיו סולדים מפני פעולה אנטישמית בימי הכיבוש הגרמני, מחשש שמא יראו אותם בכך כנאצים, יוצאים עתה בגלוי ללבות את השנאה אל היהודים, מאחר שאין עוד סכנה שהמעשה הזה יטיל עליהם רבב של „שיתוף-פעולה“. בצרפת ובפלגיה ישנם גופים ציבוריים הנלחמים בתנופה נגד החזרת הרכוש ליהודים. הממשלות ביבשת-אירופה כולה, שמצבן רופף עדיין, דוחות את החזרת הרכוש היהודי למעשה לזמן בלתי-מוגבל, וזה אף באותן המדינות שנתפרסמו בהן החוקים המתאימים.

בכמה ארצות עולה המשטמה אל יהודים בצורה של סערת יצרים בהמיים. בפולין שלאחר השחרור נהרגו, כפי שידוע, בחודש מארס בלבד 150 יהודים, לעין היום, בפניות שונות של המדינה. הדברים הגיעו עד כדי כך, שפולנים שנתנו בשעתם יד להצלת יהודים מכף הנאצים, מתחננים עכשיו לפני ידידיהם היהודים לבל יגלו זאת ברבים, שמא יזיק להם הדבר ומצבם בין שכניהם הפולנים יהיה ללא נשוא. דובר מטעם הממשלה הפולנית, הנתונה להשפעה סובייטית, אמר זה לא כבר, שהאזירה בפולין ספוגה כולה ארס אנטייהודי במידה כזו, שאף את השארית הקטנה ששרדה אחרי הטבח הנאצי יהא הכרח להוציא מן המדינה. כן בפולין וכן גם בשאר הארצות במזרח אירופה. עדיראיה מודיעים, שבהונגריה, בשטחים שאינם תחת שלטונו הישיר של הצבא האדום, כבר היו פרעות אנטייהודיות חמורות אחרי השחרור. היו מקרים רבים, שיהודים יצאו ממחבואיהם ונפלו מיד מכודרי שכניהם ההונגרים. המזימה הנאצית, להפנות נגד היהודים את המשטמה הכבושה ואת המרינות הצבורה בלב עמי אירופה מזה-הסבל, המזימה הזאת נושאת פרי למכביר.

5. מכל חלקי אירופה מקבלת הסוכנות היהודית דרישות דחופות לרשיונות עליה לארץ-ישראל — מצרפת, מארצות-השפלה, מאיטליה ומיוון, מאלפי הפליטים היהודים שנשארו תקועים בשווייץ ובשבדיה, משרידיהם של מחנות האיימס בגרמניה ובצ'כוסלובאקיה. תוך שבועות מועטים לפתיחת המשרד הארצישראלי מטעם הסוכנות היהודית ברומניה נרשמו 30.000 איש בבקשה לרשיון-עליה. הוא הדין בהונגריה. ידיעות מהזמן האחרון, שנתקבלו ממרכזים שונים באירופה, מתרות בנו, שכל שבוע נוסף של דיחוי גורם החמרה נוספת של התנאים, ריבוי התחלואים והתמותה, החמרת מצב בטחונם של היהודים בתוך המריבות הפנימיות בארצות המשוחררות, מקום שהיהודים הפכו שוב שעירים לעזאזל, הנאשמים בכל המתלאות שבמדינה. אך קריאות-עזרה מדכדכות, תחנונים להעברה מהירה לארץ-ישראל מגיעים מאת 70.000 הנפשות, ששרדו במחנות-המוות באירופה המרכזית, אימה מהלכת עליהם גם מזכרונות העבר המבהיל וגם מהחשש המבעית שמא ישלחו אותם בעל כורחם אל ארצות מוצאם.

אולם הזעקה לעליה אינה מצטמצמת ביהודים הנמצאים בתנאים כאלה ללא נשוא. פליטים יהודים מגרמניה, שמצאו להם מקלט זמני באנגליה בשנים שלפני המלחמה או בחדשים הראשונים של המלחמה, מכירים עתה יותר ויותר, שקלושים סיכוייהם להתישבות של קבע באנגליה, ואילו רעיון השיבה לגרמניה מאוס עליהם ברובם במידה שאין למעלה הימנה, והם נושאים עיניהם בהכרח לארץ-ישראל. גם החיילים היהודים בצבא הפולני, שנלחמו במערכות המערב, ובעיקר אלה שנלחמו באיטליה, רצונם מוחלט לא לשוב לפולין — יהיה גורלה הפוליטי אשר יהיה — אלא לבקש התישבות בארץ-ישראל. הדרישה לרשיונות-עליה באה עתה לא רק מצד אלה שקשרו את עתידם זה כבר עם ארץ-ישראל. התביעה לעליה נשמעת מפי רבים שמקודם לא היה להם כל שיח ושיג עם הציונות, והשוואה של עשר השנים האחרונות אילצה אותם לראות בארץ-ישראל את תקוותם היחידה לתקומה.

6. הכמיהה העזה לעליה גם אינה מצטמצמת ביהודים שנפלו קרבן במישירן לשואה האירופית. היא נפוצה מאוד ומתרחבת והולכת בכל ארצות המזרח, למן מרוקו ועד פרס ולמן קושטא ועד עדן. צירוף של כמה גורמים — מצוקה כלכלית, רדיפות דתיות, זכרונות של פוגרומים והאימה מפני הישנותם, הפליות פוליטיות וסוציאליות — כל זה מעורר ביהודי המזרח כמיהה גוברת אל הבית הלאומי. התעניינות מעשית בכל הנוגע לארץ-ישראל מורגשת, במידה גדלה והולכת, גם בין יהודים בבריטניה, בדומיניונים ובארצות-הברית של אמריקה. ישנם כיום באנגליה צעירים יהודים למאות, רבים מהם ילידי אנגליה, שהתכוננו במשך שנים להתישבות בארץ-ישראל. תנועה חלוצית בדומה לזו היכתה שרשים בין הנוער היהודי באמריקה ובדרום-אפריקה. המלחמה, השואה היהודית באירופה. והגידול הספוראדי של האנטי-שמיות בארצותיהם הביאו לידי התעוררות גדולה של הרצון היהודי, המוצא ביטוי

לא רק בסעד מוסרי וחמרי לבית-הלאומי, כדרך שהיה הדבר בשנים הקודמות, אלא בהחלטה בלב רבים מהם לשלוח שרשים במולדתם העתיקה, הקמה לתחיה.

7. המצב שנתהווה עליידי כל הדברים האלה מחייב יחס חדש לבעיית העליה. אין בדעת הסוכנות היהודית בתזכירה זה לעורר את הענינים הפוליטיים הגדולים, ששימשו נושאים לתזכירה אל ממשלת ה. מ. באוקטובר 1944 ובמאי 1945, שבהם העלתה בהרחבה את הדרישה לעליה יהודית גדולה ולמסירת הפיקוח עליה לידי הסוכנות היהודית. אולם לנוכח מצבם של שרידי הטבח באירופה, שהוא בלבתי נשוא, ולנוכח הקריאות הרבות והדחופות לרשיונות עליה ממקומות אחרים, שוב אין הסוכנות היהודית יכולה לדחות עוד את תביעתה להחלטה זמנית מיד בנוגע לעליה בחדשים הקרובים. כדי לספק את הדרישות הדחופות ביותר מביאה בזה הסוכנות היהודית את בקשתה להקצבת 100.000 רשיונות-עליה, שיש להעמידם לרשותה תיכף ומיד. רבע מכל הרשיונות האלה יש להקצות לעלית יתומים על יסוד קרנות מיוחדות שהסדרויות יהודיות בחו"ל יספקו אותן ואפשרויות שיהודי ארץ-ישראל ימציאו. ניתוח מדוקדק של כושר-הקליטה של הארץ, המסוכס בנספח המצורף לתזכיר זה, מוכיח ששלושת הרבעים הנותרים של המספר הזה יכולים להיקלט בארץ באופן פרודוקטיבי בתנאי ההווה.

8. יצוין, שהנתונים בנוגע לסיכויי הקליטה הכלכלית בעתיד הקרוב (המפוי-רטים בנספח) מבוססים על מסגרת המשק היהודי כמות שהיא בהווה, בלי לקחת בחשבון את התכניות להרחבת המשק החקלאי והתעשייתי היהודי. נתונים אלה מוכיחים, שעליה בשיעור המבוקש לא זו בלבד שהיא ניתנת להתגשם בפועל, אלא גם תהיה לברכה ולתועלת למבנה הכלכלי של הארץ. הנספח גם מציין את תכניות השיכון הניתנות לביצוע מיד. פתרון יותר ראדיקלי של בעיית השיכון תלוי בראש וראשונה בממשלה, במתן הרשות מצדה להביא מחו"ל כמויות יותר גדולות של חמרי בנין, במתן הסמכות לרשויות המקומיות להחרים בתים לשיכון פליטים וכן גם דירות, אולמות ובנינים המשמשים עתה לצרכים לא חיוניים, ובנקיטת אמצעים מתאימים להנמכת מחירי הבניה. יש לזכור שהפליטים יעדיפו ללא סייג כל אי-נחיות זמנית שנכונה להם בארץ-ישראל על גורלם במקומות מושבותם כיום. כן יש לזכור, שרבים מהעולים ימצאו קורת-גג אצל קרוביהם, הצרים עתה על הסוכנות היהודית בתחוננים, להעלות מיד את שאר-יבשרם שרידי החרב באירופה. (בסעיף זה מדובר על תיכון דרכי התחבורה להובלת הפליטים).

9. הסוכנות היהודית יודעת יפה מאוד, שהחלטה זו, שאותה היא מבקשת, מקפלת בתוכה את ההסתלקות ממדיניות העליה הגלומה בספר-הלבן משנת 1939. אין בדעתנו לחזור כאן שוב על כל אותן הטענות, שהסוכנות היהודית העלתה בתזכירה הקודמים נגד התוקף החוקי והמוסרי של הספר-הלבן. כן אין בדעתה לצטט כאן את גילויי-דעתם רבי הסמכות של ועדת המאנדטים בשעת פרסום

הספר-הלבן — בעיקר בנקודת העליה — או של חברים בולטים בממשלה הנוכחית. המדיניות של הגבלת העליה נשאה תוצאות קאטאסטרופאליות לעם היהודי בשנים הטראגיות של דברי ימינו. הסוכנות היהודית סבורה, שאין להעלות על הדעת, כי מעשה של נזחיות אדמיניסטרטיבית, שנאחזו בו בשעתו בצל המלחמה הממששת ובאה, יוסיף להיות גם עתה, אחרי סיומה של מלחמה זו נגד האויב העיקרי, מכשול בדרך ההצלחה והתקומה של קרבנותיה. בשם העם היהודי כולו אנו קוראים אל בינתה ורוחב-לבה של ממשלת ה. מ. כי תתן את המעוות שנעשה בשעת דחקה, ותפתח את שערי ארץ-ישראל לקליטת שרידי הפליטה של יהדות אירופה ולקליטת כל אותם היהודים הנושאים את נפשם אל הארץ, אם מתוך דבקות רוחנית בה ואם בגלל לחץ מן החוץ, למצוא בה בית חדש בין בני עמם-הם במולדתם העתיקה.

מ. שרתוק

Documents to the Palestine Problem, Published by the Jewish Agency for
Palestine, London 1945 P, P. 90-93.

סח

ביום 22 ביוני 1945 ייפה נשיא ארצות-הברית, טרומן, את כוחו של אָרְל ג. הריסון לצאת בשליחות מיוחדת, לחקור את תנאי-חייהם של הנידחים בארצות המשוחררות של מערב-אירופה, ובמיוחד באיזור הכיבוש של ארצות-הברית בגרמניה. בחודש אוגוסט 1945, אחרי חקירה ממושכת במחנות הריכוז של הנידחים, המציא א. ג. ה. דין-רושבון מפורט על מצב הנידחים במחנות. כאן קטעים אופייניים ביותר מתוך דין-רושבון זה:

לכבוד הנשיא, הבית הלבן, וושינגטון.

נשיאי היקר,

לאחר מכתבך מה-22 ביוני 1945, הנני מתכבד להביא לפניך דין-רושבון חלקי על השליחות שהוטלה עלי (א) לחקור את תנאי חייהם של הנידחים בכלל ובגרמניה ובאוסטריה בפרט; (ב) לברר את צרכיהם של אנשים אלה; (ג) לברר באיזו מידה באים צרכים אלה על סיפוקם מאת השלטונות הצבאיים, השלטונות המקומיים וארגוני העזרה הבין-לאומיים והפרטיים; (ד) לברר היכן ירצו להשתקע אלה מבין הנידחים, שאולי לא נוכל להחזירם לארצות מוצאם.

נדרשתי להפנות תשומת לב מיוחדת לבעיותיהם, צרכיהם והשקפותיהם של הפליטים היהודים, וביוחד של אלה החיים כיום בגרמניה ובאוסטריה. הדין-רושבון שלי, ועל כל פנים דין-רושבון חלקי זה, יטפל בהתאם לכך בראש וראשונה בקבוצת פליטים זו.

בהודמנויות רבות הביעו קרבנותיהן של הרדיפות הנאציות את הוקרתם על התענינותה הרבה של ממשלת ארצות-הברית בגורלם. כפי שיראה דיין-חשבון זה שאני מגיש כאן, זקוקים אנשים אלה לתשומת-לב ולעזרה. עד כה „שחרור“ אנשים אלה מבחינה צבאית בלבד, ולא דווקא למעשה. מתוך סיבות המוסברות בדין-חשבון שלי, לא הופנתה עד כה תשומת-לב רבה לבעיותיהם המיוחדות של אנשים אלה; לכן יש בהם ההרגשה, שהמנצחים עוזבים לנפשם את קרבנותיה הראשונים, המעונים ביותר, של המפלצת הנאצית.

תנאי החיים של שרידי היהודים בגרמניה ובאוסטריה

(1) בדרך כלל אפשר להגיד שכיום, כעבור שלושה חדשים מאז יום הנצחון, חיים רבים מבין הנידחים היהודים מאחורי גדרות-תיל, במחנות שהוקמו על-ידי הגרמנים בשביל עובדי עבודת-כפייה. הם חיים גם במחנות הידועים כמחנות הריכוז הנוראים ביותר. הצפיפות במחנות אלה איומה. תנאי-החיים בהם מזיקים לבריאות, ובדרך כלל קשים ביותר. הם נידונו לשבת בחיבוק ידיים, תוך ניתוק מוחלט מן העולם החיצוני. הם מחכים ומצפים למלה של עידוד ולפעולה שתיעשה לטובתם.

(2) אף על פי שחל שיפור ניכר במצב בריאותם של הנותרים בחיים, יש לציין גם מקרים רבים של תת-הזנה איומה הן בקרב אלה הנמצאים בטיפול בתי-חולים והן בקרב שאר יושבי המחנות. התמותה היתה גבוהה מאז יום השחרור. רב צבאי אחד השתתף בפרגן-בלון בלבד ב־23 אלף הלוויות (90 אחוז מהם יהודים) שהיו שם מאז יום הנצחון. במחנה זה, אחד הגדולים והאיומים ביותר שבמחנות הריכוז הגרמניים, חיים עד כה 14 אלף נידחים, ובתוכם יותר משבעת אלפים יהודים. במחנות ובמרכזים רבים אחרים מורגש מחסור חמור במיצרכי רפואה.

(3) אמנם כמה ממפקדי המחנות הצליחו לספק לעצורי המחנות אי-אלה צרכי הלבשה, אך עובדה היא, שבמחצית השניה של יולי לבשו רבים מבין הנידחים היהודים את תלבושתם מתקופת מחנות הריכוז הנאציים, ואחרים הוכרחו, למפת נפשם, ללבוש מדים של אנשי פלוגות הסער!

(4) חוץ מאשר במקרים יוצאים-מן-הכלל, לא הוחל בכל מאמץ מאורגן לכוון את הריסות חייהם של הנידחים; והעצורים לא נותר להם אלא לקבול על קשי חייהם, על חוסר כל בטחון בעתידם, ואף להשוות את התנהגותם של הגרמנים ושל המשחררים... יושבי המחנות אינם רואים הבדל רב (ולמעשה אין הבדל רב) במצבם אז ועתה, מלבד מה שהם יודעים כיום, שאינם צפויים עוד לסכנת תאי גזים, ולסכנת עינויים ומוות. אלה שהם חסרי אורחות כלשהי, ושאינן ברצונם להיות מוחזרים לארצות מוצאם, שרויים בדכאון, משום שאין הם שומעים כלום על תכניות כלשהן בנוגע לעתידם. לכן תמהים הם ושואלים, מה בעצם פירושה של המלה „שחרור“. מצב זה מתבלט באותם המקומות הרבים — וביחוד באזורים

הכפריים — ששם יכולים העצורים לראות מתחום מחנותיהם, שהאוכלוסיה הגרמנית אשר בסביבה מוסיפה לחיות את חייה הנורמאליים.

(5) באנשים אלה אוכלת הדאגה לגורל קרוביהם: נשים, בעלים, הורים וילדים. מרביתם מנותקים מן העולם החיצוני זה שלוש, ארבע או חמש שנים, ואין הם יכולים להבין, מדוע לא החלו המשחררים מיד במאמץ מאורגן לאחד את המשפחות המפורדות. מרבית הפעולה, שנעשתה עד כה בכיוון זה, נעשתה על-ידי הנידחים עצמם בעזרתם של רבנים צבאיים מסורים ואנשי ה"ג'וינט".

(6) קשה להעריך במלוא המידה את מצב התזונה, מאחר שבדרך כלל יש מחסור רב בצרכי מזון, ומצב זה לא ישתנה גם בחורף הבא. אולם מצד שני נשאלת השאלה, אם רבים מיושבי המחנות, וביחוד אלה שעונו והורעבו תקופה ארוכה, יעצרו כוח ויתקיימו, בעוד שהם מקבלים מיד המשחררים אוכל שעיקרו לחם וקפה, ללא שימת-לב לערך המזון בקלוריות. במחנות רבים הכילו 2000 הקלוריות שסופקו לעצורים — 1250 קלוריות של לחם שחור לח, שאין בו כלל וכלל כדי לגרות את התיאבון. קיבלתי את הרושם הברור, והאינפורמציה שקיבלתי אישרה רושם זה, שהאוכלוסיה הגרמנית — וביחוד זו של האזורים הכפריים — נהנית מאוכל מגוון וטעים יותר מאשר הנידחים. מפקדי המחנות תובעים צרכי אוכל מיד הרשות הגרמנית המקומית, ורבים מהם מקבלים, בלי לשאול הרבה, כל מה שנמסר להם.

(7) רבים מבין הבנינים אשר בהם שוכנו הנידחים אינם ראויים לשיכון בתקופת החורף, ורבה משום כך הדאגה נוכח המחסור המוחלט בחמרי דלק. יש להניח שבגרמניה ובאוסטריה ימצאו כמיליון נידחים עם תחילת החורף. חמורה איפוא מאוד בעיית המקלט, המזון והדלק.

לאן רוצים הנידחים ללכת?

(1) מסיבות שהן ברורות למדי ואין צורך להסבירן כלל, משתוקקים היהודים ברובם הגדול לצאת בהקדם את גרמניה ואת אוסטריה, וזוהי משאלתם הגדולה הראשונה. בעוד שדין-וחשבון זה מטפל גם בצרכיהם האחרים של הנידחים, מפחדים הם עצמם מפני כל תכניות אחרות הנעשות לטובתם, שמא תסינה את תשומת-הלב מן הדבר החשוב להם מכל: הוצאתם מגרמניה. תשוקתם לצאת את גרמניה דחופה היא. החיים שהם חיו בעשר השנים האחרונות: חיי פחד, נדודים ועינויים, נטלו מהם את היכולת להתאזר בסבלנות. הם רוצים לצאת מיד לארץ-ישראל, ממש כבני עמים אחרים מקרב הנידחים, החוזרים לארצות מוצאם. אין הם יכולים להשלים לעובדה, שהם מוחזקים במשך חדשים רבים באסס מעשה באחד ממחנות-הריכוז הגרמניים עד שיימצא פתרון לבעיית קיומם.

(2) אמנם כמה מהם רוצים לחזור לארצות-מוצאם, אך מעטים מאוד מבין

היהודים הפולניים והבאלטיים רוצים לחזור למקומות מגוריהם הקודמים. רב מזה אחוז היהודים ההונגריים והרומניים הרוצים לחזור להונגריה ולרומניה, אף-על-פי שגם אלה מסבירים יחד עם זאת, שהם רוצים לעשות כן רק כדי לחפש אחר משפחותיהם. כמה מבין היהודים הגרמניים מעדיפים להישאר בגרמניה.

(3) אלה שהם מחוסרי אזרחות ושאינם רוצים לחזור למקומות מגוריהם הקודמים מבקשים בראש וראשונה לעלות לארץ-ישראל. לרבים מהם יש קרובים בארץ-ישראל. יתרה, שנתנסו בארצות מוצאם במשך שנים רבות ברדיפות וחוסר טולראנציה, מרגישים שרק בארץ-ישראל יקבלום בזרועות פתוחות, ורק שם יוכלו למצוא חיי שלום ועבודה. אשר ליהודים הפולניים והבולטיים, תשוקתם לעלות לארץ-ישראל נובעת מאהבתם לארץ הזאת וממסירותם לרעיון הציוני. מצד שני ישנם גם רבים שרוצים לעלות לארץ-ישראל רק מפני שהם יודעים שאפשרויות ההגירה לארצות-הברית ולארצות אחרות הן מוגבלות, ושאולי אין כל אפשרויות כאלה בשבילם. יהיה מה שיהיה הכוח המניע, הממריץ אותם לשאת את עיניהם לארץ-ישראל, אין ספק בכך, שהרוב הגדול מקרב היהודים הנמצאים כיום בגרמניה, אין ברצונם לחזור לארצות מוצאם.

(4) הרוב הגדול משתוקק איפוא לעלות לארץ-ישראל, אך יש ביניהם גם כאלה שבוחרים בארצות-הגירה אחרות. כמה מהם רוצים להגר לארצות-הברית, משום שיש להם קרובים שם, ואחרים נושאים את עיניהם לאנגליה, לדומיניונים הבריטיים או לדרום אמריקה.

דחוף איפוא למדי גם הצורך בתכנית להוציא מגרמניה ומאוסטריה, עד כמה שאפשר, את כל אלה הרוצים לצאת משם.

אשר לצרכיהם האחרים של הנידחים אפשר להגדירם בנקל: צרכי הלבשה והנעלה; מזון מגוון וטעים יותר; מיטות ומזרנים; חומר לקריאה. צרכי ההלבשה בשביל יושבי המחנות הותרו מידי האוכלוסיה הגרמנית, אולם יושבי המחנות מתמרמרים מאוד בראותם כיצד הם לבושים בהשוואה לגרמנים; כי יש לדעת שמצב ההלבשה בגרמניה הוא בדרך כלל טוב יותר מאשר בשאר חלקי אירופה.

המסקנות

הנה המסקנות וההמלצות — תוצאת הדין-וחשבון:

הפינוי מגרמניה צריך לתפוס מקום בראש כל הדאגות. יש להוציא לפועל

את הפינוי בדרכים אלו:

(1) יש להכיר בכך, שריפאטריאציה היא הדרך הטובה ביותר מבחינת האינטרסים של כל הצדדים הנוגעים בדבר. יש לעזור, ללא כל דיחוי, לכל היהודים הרוצים לחזור לארצות מוצאם.

(2) אשר לאלה, אשר מסיבות מוצדקות אינם רוצים לחזור לארצות מוצאם,

יש לתפן למענם תכנית פעולה מיד. בקשר לכך יש לגול באומץ-לב את כל פרשת ארץ-ישראל. אם בכלל קיימת איזו השתתפות כנה בסבל שמצא את הנרדפים האלה, הרי עכשיו, — ששוב אין המדובר במספרים גדולים של אנשים, — ודאי אפשר יהיה להרחיב או לשנות במידה הגיונית את הספר-הלבן הבריטי משנת 1939, ובלי לעורר תגובות רציניות ביותר. בשביל מספר יהודים מאירופה אין כל פתרון שיוכלו להשלים עמו ואין בנמצא כל פתרון הוגן שהוא, מלבד ארץ-ישראל. בסיום דברי יש ברצוני לחזור ולהגיד, שהפתרון הממשי העיקרי של הבעיה יימצא בהעלאתם המהירה לארץ-ישראל של כל אותם היהודים הרוצים בכך, היושבים כיום בגרמניה ובאוסטריה. כדי שתכנית כזאת תביא את מלוא התועלת אין לדחות את הגשמתה. יש להכיר בדחיפותה הגדולה של בעיה זו. הרי אכזריות היא לדרוש מאת אנשים אלה להוסיף לחיות בתנאי חייהם הקשים הנוכחיים. העלאתם של יהודי גרמניה ואוסטריה לארץ-ישראל תביא פתרון לכל האנשים הללו המצפים לתקנתם, ותשחרר גם את השלטונות הצבאיים מן הטיפול בבעיה קשה למדי. הצבא הלא הוכיח את כושר פעולתו הרב בהעברתם של המוני אדם ממקום למקום. הוצאתם של יהודים מגרמניה ואוסטריה במספר קטן באופן יחסי לא תהווה בעיה קשה בשביל הצבא. כתום המלחמה במזרח הרחוק נשתפר במידה מספקת המצב בספנות, ויהא אפשר לבצע פעולה כזאת ללא קשיים יתירים. חוב רובץ על העולם התרבותי לגבי השרידים שניצלו, לתת להם בית משלהם אשר בו יוכלו להשתקע ולחיות ככל בני-אדם.

ארל ג. הריסון

לונדון, אנגליה.

לפי European Jewry's Plight, The Harrison Report on European Jewry and President Truman's Letter to General Eisenhower.

ט

ביום 20 באפריל 1946 הופיע הדין-וחשבון של „ועדת-החקירה האנגלו-אמריקנית בדבר בעיותיהן של יהדות אירופה ושל ארץ-ישראל“, אשר כלל בתוכה את ההמלצה לאשר מיד 100 אלף רשיונות-כניסה לארץ-ישראל בשביל הנידחים היהודים וכמו-כן תיאור כללי על מצב הנידחים היהודים באירופה המשוחררת:

(שני הסעיפים הראשונים דנים בסדרי עבודת הוועדה בחקר בעיית היהודים באירופה).

(3) כ-98,000 יהודים בני ארצות אחרות — בני-אדם עקורים — חיים כעת בגרמניה, אוסטריה ואיטליה. ומספר קטן נוסף מפוזר בכל רחבי מדינות אירופה. מצאנו כי רובם של אותם יהודים שבאזורים הבריטיים והאמריקניים של גרמניה ואוסטריה חיים במרכזי ריכוז, שהיו נודעים קודם בשם „מחנות“, ובהם מספקות

הרשויות הצבאיות שיכון וכלכלה. יושביהם היהודים של אותם מרכזים אינם כולם „בני־אדם עקורים“, כלומר בני־אדם הנמצאים מחוץ לגבולות מדינותיהם מסיבות המלחמה. מאז נסתיימה המלחמה יש תנועה ניכרת מאוד של יהודים אל האזורים האמריקניים והבריטיים של גרמניה ואוסטריה. אומדים את מספר אלה שבאו עד־עתה מפולין כדי 30.000 נפש בקירוב. כן היתה הגירה מסויימת — אם כי בשיעור קטן יותר — מרומאניה ומהונגאריה; בהגירה זאת ניכרים סימני התגברות. מזמן שעזבנו את אירופה נצטמצמה במקצת תנועת המהגרים־הנדים, אבל אין להתעלם מן האפשרות שעלולה לחול התגברות ניכרת של התנועה בחדשים הבאים. מפקד החיילות האמריקניים העלה את הטעמים הבאים כסיבת התנועה אל האזור האמריקני: צפייה ליחס נדיב־לב, האפשרות למצוא כאן קרובים, הפעילות המיוחדת שבאמריקה לטובת העזרה ליהודים, וההרגשה שהאיזור האמריקני הוא תחנה בדרך הקצרה ביותר לפלשתינה (א״י).

(4) טיב שיכונם של היהודים העקורים שונה מאוד במקומות השונים. בכמה מרכזים משמשים סקרטינים לכך; במקומות אחרים — צריפים, בתי־מלון, בתי־דירות ובתים קטנים נפרדים. דרך־משל בהונגא, הקרוייה כרגיל בלזן (באיזור הבריטי של גרמניה), אשר בה שוכנו 9.000 יהודים, הבנינים הם בניי־סקרסטיין שקודם החזיקה בהם יחידה של הצבא הגרמני. בבינדרמיקל (באיזור האמריקני של אוסטריה) נלקחו דירות, שהוקמו לשכן בהן פועלי בתי־חרושת של גירינג, ובדרום־איטליה ניתנו לצורך זה כפרים שלמים לאורך חוף הים.

(5) באזורים האמריקניים והבריטיים, ששם נמצא רוב האנשים האלה, שוכנו במרכזים נבדלים ממרכזיהם של עקורים, או התבדלו מרצונם בתחומי אחד המרכזים. מעודדים אותם למאפסימום של הנהלה עצמית, וברגיל מצוי ועד מרכזי, האחראי להנהלת פעולות קיבוציות ולטיפול בתלונות. במרכזים רבים יש לתושביהם בתי־דין משלהם, המטפלים בעבירות, ומשטרה משלהם.*

(7) ראינו במרכזים תנאים הרבה שאפשר למתוח עליהם ביקורת, אשר מקורם במסיבות שלא תמיד היה בכוחן של הרשויות הצבאיות לשפרן. ניכר כאן מחסור ברהיטים, סידורי בישול בלתי־מספיקים, דוחק ומחסור במיטות ובכלי־מיטה. אין אנו מסופקים שרבים מן התנאים האלה שופרו, וראינו הוכחות למאמציהן הכנים של רשויותינו לעשות ככל האפשר לרווחתם של בני־אדם אומללים אלה. אף־על־פי־כן לא יוכלו רוב המרכזים האלה להיות אלא, — לכל היותר — מקומות, שבהם ניתן לשוכנים מקלט, מזון ומלבוש. בה בשעה שנעשה כל מה שאפשר כדי למלא את צרכיהם הפיסיים, כמעט שאין לעשות דבר כדי לעודד את מצב רוחם ולחלצים ממצוקתם הנפשית. ברור, כי עם צאתם מזעוות הרדיפות הנאציות, עודם מרגישים את עצמם מנוודים ובלתי־רצויים.

מכמה בחינות יש אולי להצטער עליך, שכמעט כל אותם הישובים נמצאים בשטח האיוב. היהודים העקורים רואים סביבם גרמנים חיים חיי משפחה בבתיהם, שכלפי חוץ נגעה בהם יד המלחמה רק מעט, בעוד שהם, אשר הנם כרגיל שרידים אחרונים ממשפחותיהם, עודם חיים — כפי שנראה להם — במשטר של הגבלות.

(9) באותיות דפוס קרות של די־ו־השבון אי־אפשר לתאר בדיוק את הרג־שותינו נוכח הסבל שגרמו הגרמנים במזיד לאותם היהודים שנפלו בכפס. ביקורו של ועד המשנה שלנו בגיטו וארשה הניח בלב חבריו רושם שלא יימחה לעולם. שטחים בעיר, שעליהם התנשאו לפני בנינים גדולים, הנם עתה גושי מפולת של לבנים, המכסים את גופותיהם של יהודים אלמונים, שמספרם לא ייספר. בקרבת הגיטו עדיין עומד על תילו קסרקטין ישן, שהשתמשו בו כמקום רצח היהודים. למראה המקום, לאורו הקר והאפור של יום פברואר, אפשר היה להעלות על הלב את גודל הסבל האנושי שנגרם כאן. בחצרות הקסרקטין מצויים בורות המכילים אפר בשר אדם ועצמות אדם. אפשר לשער מהי השפעת המקום על היהודים הבאים הנה לחפש, לעתים קרובות לשוא, את עקבות הנפשות היקרות להם.

בהעלותנו על הדעת כי במידאנאק ובאשוואנצ'ים ובמרכזים מרובים אחרים בוצעה בכוונה תחילה שיטה של השמדת יהודים, שהיתה קשורה בסבל לא יתואר, וכי לפי האומדנה נספו לא פחות מחמישה מיליונים של יהודים, נוכל להבין היטב את תשוקתם העזה של היהודים הנותרים בחיים לעזוב את המקומות המלאים זכרונות זוועה כאלה, ונוכל להתייחס באהדה לתשוקה זו. ואין לשכוח כי הדבר קרה במקומות שנחשבו לישובים תרבותיים.

(10) כמעט שאין באירופה יהודי או יהודיה, אשר לא סבלו במידה יתירה או פחותה אבידות של קרובים. לא־יהודים רבים מכל הלאומים סבלו גם הם במחנות הריכוז, ורבים מהם מתו. זאת אין לשכוח. בדו"ח זה עוסקים אנו בשארית־הפליטה של יהדות אירופה שנותרה בחיים. היינו יכולים לזעזע את רגשותיהם של קוראי הדי־ו־השבון הזה, בחזונו על עדויות ששמענו בדבר אכזריותם של הגרמנים. אין אנו מתכוונים לעשות זאת. רצוננו לתאר את המצב הכללי כפי שראינוהו. מעטים מבין הישישים נותרו בחיים; ילדים אינם רבים, שכן כפי הנראה נעשו מאמצים מיוחדים להשמידם. רוב הילדים שנותרו בחיים הם יתומים. רובם של הנותרים בחיים הם בני־אדם צעירים ובגיל העמידה. אלה האחרונים ניצלו ממוות רק בזכות גופם החסון, שאיפשר להם לעמוד בנסיין של עבודת כפייה במחנה ריכוז, או לשאת את הסיגופים הכרוכים בהסתתרות. הנוער לא קיבל כל חינוך, או רק חינוך מעט — חוץ מחינוך של אכזריות. אין זו הפרזה אם ייאמר, שכולם נשארנו בחיים בזכות זה שנשתחררו בידי האומות המאוחדות.

(11) השרידים היהודים האלה לא יצאו מכור־תלאות זה שלמים, ללא פגם גופני או רוחני. באמת קשה למצוא משפחה יהודית שלמה, אלה השבים לבתיהם

הישנים מוצאים אותם חרבים או נתונים בידי אחרים; עסקיהם אבדו, או שגם הם בידי אחרים. הם מחפשים אחר קרוביהם, ועורכים לעתים קרובות מסעות ארוכים לשמע שמועה, שאנשים ראו אחד מהם בחלק אחר של המדינה או במרכז אחר. שיטתם של הגרמנים גרמה, שעתה קשה לשרידים אף לקבוע את עובדת מותם של קרוביהם היקרים להם. כן נתקלים הם בקשיים רבים בבקשם להחזיר לעצמם את רכושם. בגרמניה ובפולין, שתוארו לנו לעתים קרובות כ"בית-קברות של יהדות אירופה", עשוי היהודי לראות בפרצופו של כל אדם שהוא מביט בו את רוצחה של משפחתו; מובן, שרק מעטים מוכשרים לעמוד בתנאים כאלה.

(12) השאיפה העיקרית בפולין, הונגאריה ורומאניה היא לצאת, להרחיק נדוד למקום שיש בו אפשרות להקים חיים חדשים, למצוא מעט אושר, ולחיות בשלום ולבטח. גם בגרמניה, שבה הופחת מספר היהודים מ־500.000 נפש בקירוב בשנת 1933 עד ל־20.000 נפש בקירוב כעת, והושמדו רוב עקבות חיי היהודים, שואף חלק ניכר מבין הנותרים-בהיים להקים את ביתו באיזה מקום אחר, והם מעדיפים לעשות זאת בפלשתינה (א"י). בציכוסלובאקיה, וביחוד בבוהימיה ובמוראוויה ובאוסטריה מעודד המצב יותר, מבהיגת קימומה של האוכלוסיה היהודית. אבל רובם המכריע של היהודים העקורים והמהגרים מאמינים כי המקום האחד שבו נשקפים להם סיכויים הוא פלשתינה (א"י).

(13) כל האנשים האלה שבמחנות-הריכוז, תהיה עמדתם הקודמת בחיים מה שתהיה, החל משופט בממל וכלה בצעיר, אשר עקב שנות הרדיפות לא ניתנה לו מעולם ההזדמנות להשתכר ללחמו, — כולם כאחד מרגישים כי הושפלו לדרגה אחת, שאין בה אלא קיום בלבד וחוסר-בית. חלפה תחושת האושר הראשונה, שבאה עם השחרור ממחנות-ההסגר ועבודת הפרך. עתה אין הם חשים אלא את הדחק שבחיי המחנה, אף-על-פי שחיים אלה תנאיהם חדשים ונוחים יותר.

(14) העבודה קשורה בעיניהם במושג של מחנות-ההסגר ועבודת-פרך. אז היתה מטרתם למעט ככל האפשר בעזרה לרודפיהם, ועתה אין הם רוצים להתעסק בפעולה כלשהי, שאינה מתוכננת להכשירם לחיים חדשים בפלשתינה (א"י). גם אם בילו זמן רב למדי במרכז, עדיין הם הושבים את עצמם כנמצאים בדרך לאותה ארץ, ומראים — בדרך כלל — מידה ועומה של רצון לסייע אפילו בשיפור תנאי חייהם. לפעמים הם מבלים את ימיהם בנדודים במחנה ללא תכלית. לעומת זאת, בכל מקום שהותקנו שם אפשרויות של אימון מעשי לקראת חיים בפלשתינה (א"י), ממהירים הם לנצל את ההזדמנות הניתנת להם.

(15) הטראגדיה שכמצבם של יהודים אלה, שנשארו בחיים במרכזים, והטראגדיה של קיומם זה ללא תכלית נגעו עד עומק לבנו. חדשים רבים עברו מאז שוחררו מן השעבוד הנאצי והאכזריות הכרוכה בו, ועדיין מרגישים הם שהם רחוקים כמלפנים מחזרה לחיים נורמאליים. אנו סבורים שלאנשים, נשים וילדים אלה יש

תביעה מוסרית לעולם התרבותי. מצבם הראוי לרחמים עורר אהדה ברחבי העולם כולו, אבל אהדה זו מצאה לה לעת-עתה ביטוי רק בהספקת המיצרכים היסודיים במזון, מلبושים ומקלט בלבד. נראה להם, שההזדמנות הממשית היחידה לקיים מוֹם היהיהם ההרוסים וחזרתם להיות אנשים ונשים נורמאליים, היא זו שמציע להם העם היהודי בפלשתינה (א"י). אם גם יימצאו רבים, שאולי יהיו שמחים לבוא אל קרוביהם וידידיהם בארצות-הברית, דומה ששערי ארצות אלה נעולים בפניהם. הם מתרעמים על אשר מונעים אותם מלעלות לפלשתינה (א"י). בינתיים, ככל שהזמן עובר, הולכים ומתהדקים הקשרים בין אלה הנתונים בדאבון-לב משותף זה, ועזה תשוקתם להישאר יחד בעתיד, מכיוון שנראה להם כי שאר אומות העולם דוחות אותם מעל-פניהן. רגש התלכדות זה, שנולד מתוך סבל משותף, הוא האחראי בלא ספק — אם גם אינו מוצדק לחלוטין — להתנגדותם התכופה להצער-תיהם של גופים מוסמכים, שילדים קטנים יועברו לסביבות מאושרות יותר בארצות אחרות לשם טיפול קפדני בתקומתם. הולך ורב מספר האנשים והנשים המתחתנים במרכזים, ויחד עם חברים אחרים של העדות שבמרכזים מצפים הם, מתוך חוסר סבלנות, לזמן שיוכלו לעלות למקום האחד, ששם, יודעים הם, יימצאו להם ידידים. (16) אם, כפי שאנו מקווים, תתקבל המלצתנו בדבר מתן הרשאה לתעודות עליה, יסופקו צרכיו של רובם המכריע של היהודים העקורים, שמצבם דורש פעולה דחופה, ואפשר יהיה להגיע לתכלית הרצויה, דהיינו נעילת המרכזים בשביל היהודים העקורים, ועל-ידיכך תרפה ממילא תנועת נדודיהם של היהודים באירופה. היהודים נעים ונדים באירופה כמעט לרצונם, ממרכז למרכז, מאיזור לאיזור ומארץ לארץ. תנועות נדידה אלה הוסיפו על הקשיים במציאת קרובים, כן גרם קשיים גם המנהג שנשתרש בין אנשים רבים בימי המלחמה להשתמש בשמות שונים. תנועות אלה הטילו גם מעמסה כבדה על הרשויות, שנאלצו כמעט ללא הפסק להתקין סידורים לצורך השעה לקבלת הבאים. משתבוא היציבות יינתנו לממשלות אוהדות אפשרויות טובות יותר לבצע תכניות לאומיות של התיישבות, והיא תעודד את היהודים עצמם לתת את לבם מתוך ישוב-דעת אל אפשרויות אלה. יתר על כן: הקרנות העומדות לרשותן של הרשויות הצבאיות של בנות-הברית מוגבלות הן, ומן ההכרח להפחית את התחייבויותיהן בקשר אל ענייני פליטים.

(17) כמִרְכָּן נדרשנו לבחון „את האמצעים המעשיים שנגקטו — או שחושבים לנקוט בהם — באותן מדינות, כדי לאפשר להם לחיות ללא הפליה ודיכוי“. מִמִּי שלותיהן של המדינות שבהן ביקרנו הביעו את התנגדותן לאנטישמיות, אולם זהו נגע שפשה במשך שנים, ויידרש זמן בשביל לעקרו מן השורש. מקווים אנו שאמ־צעים אלה יוכתרו בהצלחה. היינו ממליצים בכל תוקף על-כך, שגם האומות המא־חדות תשתמשנה בגרמניה ובאוסטריה בכל לחץ שאפשר להשתמש בו, כדי לעקור כל עקבות של הפליה לגבי יהודים או התנגדות לתקומתם.

18) יש לציין עוד, כי האמצעי המעשי החשוב ביותר שאפשר לנקוט בו כדי לעזור באירופה ליהודים הרוצים להישאר בה, הוא להביא לידי החזרת רכושם מהר. אנו מבינים יפה שהדבר כרוך בקשיים, ובכל זאת אין אנו סבורים שנעשה כל מה שאפשר היה לעשות. כמה ממשלות חוקקו את התחוקה הדרושה; אחרות מתכוננות לעשות כן, או עשו כן זה מקרוב. והנה, חדשים רבים עברו מאז נסתיימה המלחמה, אך חקירותינו העלו כי רק ליהודים מועטים הוחזר מה שהיה בעצם שייך להם. ועוד זאת, אנו סבורים כי ממשלותיהן של מדינות שבהן נרדפו היהודים, צריכות לסייע בעצמן בידי אותם יהודים, הרוצים להישאר במקום, ולכונן את חייהם מחדש. עזרה זו יכולה להתגלם בהספקת רכוש במקום החזרתו.

19) בהביאנו בחשבון את האפשרות, ששיפור תנאיה הכלכליים והמדיניים של אירופה עשוי להשפיע על עמדתם של האנשים, שאינם רואים עתה כל תקווה לכונן את חייהם מחדש בארצותיהם, אנו אומדים את מספרם של אלה, שיהיו רוצים או כפויים להגר מאירופה, כדי 500.000 נפש.

מתיאוריהם של עדים רבים למדנו, כי ההרגשה, שכל השערים ננעלו בפני היהודים ואין מוצא להם, שימש גורם, אשר ליבה במידה מרובה את שאיפתם הנמרצת — עד־כדי השתלבות יצרים — להגר מאירופה.

אנו מרגישים שהמלצותינו, הן אלה הנוגעות במתן הרשאה לתעודות־עליה לפלשתינה (א"י), והן אלה הנוגעות בהקלת חומרתם של חוקי־הגירה בדרך־כלל — כאמצעי של שעת־חירום ושל רגש אנושי, לא רק שתבאנה רווחה לאלה אשר יוכו בתעודות־העליה, אלא גם תפיגנה במידה רבה את רגש הדחיפות, המכוון את מבט היהודים אל מעבר לתחומי אירופה. הדבר יעודד אותם להתיישב מחדש באירופה, אם קיימת אפשרות כזאת, או לחכות בסבלנות בארצותיהם השונות עד שיגיע זמנם לצאת מהן.